

~~1198-1~~

2

Мар. ж.

1-3a

ПИОНЬЭР

Тылчэ йэда лэкшэ,
сылнэ мутан, сүрэтан
Й О Ч А Ж У Р Н А Л
ОБКМОЛ дэн ОБОНО орган

2 №

1935 ий фэвраль

Й

Ў

К

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН УВЭРТАРЫМЫЖЭ

25 йанварыштэ 14 шагатат 30 минутлан шүм склароз дэнэ ССР Ушэм Совнарком да СТО вуйлатышын пэрвой олмэштишыжэ, Совет Контроль Комисын вуйлатышыжэ, ВКП(б) Рүдө Комитэт Политбүро члэн

Валэриан Владимирович КУЙБЫШЭВ йолташ колэн.

ВКП(б) Рүдө комитэт дэч

ВКП(б) Рүдө Комитэт кугу ойго дэнэ чумыр партийлан, пашазэ класлан да мэмнан элысэ дэн чумыр туньасэ шэмэр-влаклан 1935 ийын, 25-шэ йанварыштэ 14 шагатат 30 минутлан ССР Ушэм Совнарком да СТО вуйлатышын олмэштишыжэ, ССР Ушэм Совнарком пэлэнсэ Совет Контроль комис вуйлатышэ

Валэриан Владимирович КУЙБЫШЭВ йолташ шүм склароз дэнэ колэн манын увэртара.

КУЙБЫШЭВ йолташ кугужаныш да партийын кугу, нэлэ пашам ышкэ илышыжын пытаргыш жапшэ маркэ шуктэн толын, бойэвой постэш колэн.

КУЙБЫШЭВ йолташ партий дэн пашазэ класын тушманжэ дэнэ кэлышыдымэ, Ленинын пашажым шуктышо да комунизм паша вэрч чакныдэ кучэдалшэ, пролэтар рэволюционьэрын образцшым ончыктышо лийын.

Тудын рэволюцион пашажэ пэрвой руш рэволюцо жапыштэ тунгалын, КУЙБЫШЭВ йолташ ышкэ бойэвой большэвик паша ыштымэ жапыштыжэ Ленин партийын чакныдымэ бойэцшэ лиймыжлан кугыжан тьурма, ссылкыла коч эртэн.

Граждан сар жапыштэ КУЙБЫШЭВ йолташ Йошкар армиянын политик руководитьыл кокла гыч ик ончыл йэн лийын.

Мэмнан кугужан да озанлык строитылыствын кугу организаторжэ дэн руководитьылжэ КУЙБЫШЭВ йолташ ышкэнжын чумыр вийжым социализм пашалан пуэн.

Мучашдымын партийлан прэданэ пэнгыдын шогышо Валэриан Владимирович Куйбышевын нойыдэ шэмэр вэрч шогымо пашажэ миллион дэн пролэтар да шэмэр-влакын комунизм вэрч кучэдалмаштэ примэр лийын шога.

ВКП(б) Рүдө Комитэт.

ССР Ушэм Рүдө Исполнитьылнэ Комитэт

ССР Ушэм ЦИК члэн, ССР Ушэм СНК прэдседатылым олмэштишэ да ССРУ СНК пэлэнсэ Совет Контроль Комис прэдседатыл

Валэриан Владимирович КУЙБЫШЭВ йолташын тэний 25 йанварыштэ, Москоэш колымыжо нэргэн ПЭШ ЧОТ ОЙГЫРЭН УВЭРТАРА.

Г.П.Б. в ЛИНФ
Ц, 1935 г.
Акт. № 12

Большэвикла кучэдалмэ илыш корно

(Валэриан Владимирович Куйбышэвын биографийжэ)

Валэриан Владимирович Куйбышэв 1888 ийын 25-шэ майыштэ (тошто стиль шот дэн) шочын. Тудо изижэ годымак рэволюцион пашалан тунэмын. Омскысо социал-дэмократ кружокын пашаштыжэ активнэ полшэн шогэн. Рэволюцион пашам ышташ тунгалмыжэ гычак Куйбышэв йолташ большэвик-влак радамыш шогалын, кугужан самодэравий ваштарэш кучэдалын. 1904 ийыштэ, 16 ийаш лиймэкэ, Валэриан Владимирович Омск оласэ социал-дэмократ большэвик организацыш пура.

1905 ийсэ рэволюцо годым Куйбышэв йолташ Пэтэрбургышто лийын. Тудо пашазэ движэныштэ да Пэтэрбург большэвик организацын пашаштыжэ талын полшэн шогэн. Валэриан Владимирович 17 ийаш вэлэ улмаш гынат, партийнэ пашайэн-влак тудым пэш палэныт. Пэтэрбург организацэ тудлан пэш отвэтствэнэ да бойэвой паша-влакым шукташ пуэдэн. Куйбышэв йолташ оружий колтымо, аралымэ пашам организатлэн.

Куйбышэв йолташ 1905 ийыштэ партий пашам активнэ ыштэн шо-

гэн. Рэакцын (кугужан правитьылытын) рэволюцион пашазэ классым ик жаплан сэнгымэкыжат Куйбышэв йолташ бойэвой постэшак кодэш. 1906 ийыштэ тудо Омск олаштэ пашам ышта, тыштэ большэвик

организацын вэрысэ комитэт члэнлан сайлалтэл. Тышак, Омскышто, партийнэ организацэ вэрэштмэк, Куйбышэв йолташ кугужан жандарм-влак кидыш логалэш да партий-

ыштә шогымылан титаклалтын, тудо судыш пуалтәш. Тугә гынат, кугыжан охраник-влак Куйбышев йолташ ваштарәш титакым муын огытылат, сандәнә суд тудым оправдатлән. Но тидә жап гыч охранә Валериан Владимирович поктылым ок чарнә. Башкә тудым адак арестоватлән, Каинск олашкә колтат, тужэчын тудо куржәш.

1907 ийыштә Куйбышев йолташ Томскышто ышта, вэрысә партийнә комитэтын чыләнжылан шога. Тышкә тудо Каинск гыч куржын толын. 1907 ийыштак Куйбышев йолташ, охраникын поктылмыжо дэч шылын. Петропавловскыш паша ышташ кусна. Тыштә тудо вэрысә партийнә организацым вуйлата.

1908 ийыштә Куйбышев йолташ угычын Пятэрбургышто. Пятэрбург большевик организацын пашаштыжә талын полшән шога. Тидә ийынак ийульышто полицә Валериан Владимировичым арестоватла. Угыч Каинскысә тьурма. Тыштә Куйбышев йолташ, 1909 ий мартә пэтырымаштә шинча.

Тьурма гыч лэктын, Валериан Владимирович тунамак шолып (нэлэгальнә) пашашкә ушна да 1909 ий, апрэльыштә Каинск олаш адак арестоватлалтәш. Адак тьурмашкә пэтыралтәш. Тьурма гыч лэкмәкә адак шолып пашам ышта, 1910 ий фэвральыштә Томскәш угыч арестоватлат. Кугужан жандарм-влак Валериан Владимировичым кок ийлан административнә высылкыш Нарым крайыш колтат. Ссылкыштат Валериан Владимирович ышкә рэволю-

цион пашажым ок чарнә. 1910 ий, нойабырыштә Нарымыштә партийнә кружок-влакым организатлымылан угыч арестоватлалтәш.

Ссылкыштә илышаш жап эртымәк Валериан Владимирович 1912 ий, мартыштә Омскыш пёртыләш, тыштә рэволюцион пашам ышта. Тудо ийыштак, 1911 ийыштә Нарымыш пэрвой дэмонстрацым организатлымылан тудым угычын арестоватлат.

1915 ийыштә Куйбышев йолташ Пятэрбургыш логаләш, тыштә пэсочно карйэрыштә чэрнорабочий коллаштә пашам ышта, вара Вологда дән Харьковышто ышта.

1914 ийыштә пэрвой-май дэмонстрацә дэч вара шэкланаш тунгалмәкә, Куйбышев йолташлан Харьковышто шылын илаш логаләш. Адак Пятэрбург. Тыштә Куйбышев йолташ ик ий нарә ила. Пятэрбург большевик комитэт составыш пурән, пропагандист кольэгийштә шога.

1915 ий ийунышто полицә Куйбышев йолташым арестоватла, кугужан власть тудым кум ийлан Иркутск губэрнә, Вэрхойанск уйезд, Тутур йалыш кум ийлан колташ пунчаләш.

Элыштә сар обстановко, да охраник-влакын чот озалачымышт (тэррор) лийын гынат, Валериан Владимирович 1916 ий апрэльыштә сылскә гыч куржын Самарыштә партийнә пашам ышта. Тудо Самарысә трубочный завогыш фрэзэровшиклан пурән Адамчик фөмильә дәнә Самарысә большевик комитэтын составыш пура. Бубнов дән Швэрник йолташ-влак дәнә пырля Йул вок-

тэнсэ большэвик конфэрэнцым организатла. Конфэрэнцэ сэнтэбырыштэ погынен да пэрвой засэданыштэ вэрэштын. Куйбышэв йолташым арэстоватлэн, Турухан крайыш 5 ийлан колтат.

Но кугужан жандар-влаклан ышкэ приговорыштым шукташ ыш логал. Куйбышэв йолташын ссылгыш каймэ корныште, Краснояр-Йэни-сэй трактысэ Бобровка йалынэтапнэ пёртыштэ улмыж годым фэвраль рэволюцэ лийэш.

Валэриан Владимирович Самарыш пёртылэш. Тыштэ Самар советын пашазэ сэкций вуйлатышылан да Самар партийнэ комитэт вуйлатышылан сайлалтэш. Тудын вуйлатымэ дэнэ Самарыштэ совет власть ышталтэш. Валэриан Владимирович Самар рэвкомын да партий губкомын пэрвой вуйлатышыжэ лийын.

1918 ийыштэ Куйбышэв йолташ Йул воктэнсэ контррэволюцион чэхословак дэнэ учрэдиловэц-влак бандэ вештарэш прлэтариатын кучэдалмыжым вуйлаташ шогалэш. Эрвэлыштэ пролэтар диктатурын воружон вийжым организатлыма птэ полша, 1-шэ дэн 4-шэ Йошкар армийын комисаржылан, Рэволюцион войэнэ совет члэнлан пашам ышта. Валэриан Владимирович Самар гыч контррэволюцион бандым поктэн лукмо пашаштэ ик вуйлатышэ лийын шогэн.

1919 ийыштэ, Колчакын Самара дэк липэммыжэ годым Куйбышэв йолташ эрвэл фронтын йужно групын Рэволюцион войэнэ совет члэнлан шогалталтэш. Йужно групп дэнэ

пырля Колчакым шалатымаштэ полша. Тидэ жапыштэ Куйбышэв йолташ ончыч 11-шэ Йошкар армийын, вара Туркэстан фронтын Рэволюцион войэнэ совет члэнлан шогалтэ да Кокла Азийым ош гвардэйэц дэн интэрэвэнт-влак дэч утарымэ пашаштэ лийэш. Граждан сэр пытымэк, Куйбышэв йолташ ВКП(б) Рүдө Комитэтын Туркэстан Комисым вуйлатышым олмэштышылан ышта, а вара Бухарыштэ Совет правительствын полпрэдшылан шогалтэ.

1920 ий мучашыштэ Куйбышэв йолташ ВЦСПС президиум члэнлан, вара ВСНХ президиум члэнлан шогалталтэш, ту жапыштек главэлэктро вачальник лийын, электрис промышленыс пашам вуйлата.

Партийын 10-шо сйэздыштыжэ Куйбышэв йолташ Рүдө Комитэт члэнныш кандидатлан сайлалтэш. Партийын XI-шэ сйэздыштыжэ тудо Рүдө Комитэт члэнлан сайлалтэш. 1922 ий гыч 1923 ий мартэ Куйбышэв йолташ—ВКП(б) Рүдө комитэт сэкратар. 1923 ийыштэ партийын XII-шо сйэздыштыжэ Рүдө Контроль Комис составыш сайлалтын, 1926 ий мартэ Рүдө Контроль Комис вуйлатышылан. РКИ Наркомлан да ССР Ушэм Калык Комисар-влак Совет да паша дэн Оборон Совет вуйлатышым олмэштышылан шогалтэш. 1926 ий гыч П. Дзержинский йолташ колымэкэ, Куйбышэв йолташ ССР Ушэм ВСНХ вуйлатышылан шогалталтэш да тидэ жап гыч ВКП(б) Рүдө Комитэтын Политбүро члэнжэ лийын шогалтэш. 1930 ий гыч Куйбышэв йолташ Госплан вуйлатышэ да ССР Ушэм

Калык Комисар-влак Совет да паша дән Оборон Совет (СТО) вуйлатышә олмәштышә постышто шога.

17-шә партсейэздыштә Куйбышев йолташ Совет Контроль Комис вуйлатышылан шогалталтәш. Ту жа-

ныштак тудо ССР Ушәм Калык Комисар-влак Совет дән СТО вуйлатышым олмәштышылан шога.

Куйбышев йолташ ышкә илышыжым, ышкәнжын чыла вийжым папазә класланда социализм ышташлан пуэн.

ЙОШКАР АРМИЙЛАН 17 ИЙ ТЭМЭ

1918 ий. Йырым-йыр сөй лүшка. Тушман гәнъэрал, пойан-влак вәс кугыжанысә тушман кашак полшымо дәнә рвэзә Совет рәспубликым чыла мogyрымат ишән, ышкә кидышкышт властым налнәшт. Сәнгән налмә йаллаштә, олалаштә, нуно калыкым толаштарән кырат, шиктән сакалат, пылышым, кидым да монь пүчкәдат...

Тәвә тыгай йөсө пагытыштә комунис партий вуйлатымә почәш мәмнан Йошкар армий организавайалтә. Тидлан ындә 17 ий тәмә. Тидә 17 ий жапыштә тудо нәш чот пәнгыдәм тольо.

Йошкар армий пәрвой кәчыштыжак, ышкә рэволюцион пәнгыды-

лыкшым, пролэтариат да шәмәр крәсаньык вәрч вийын тыршымыжым раш ончыктыш.

Йатыр кәчым шужән, кушкәдалт пытышә вургәм дән Йошкар армий шөртнөб потонан гәнъэрал-влак вәштарәш вийын крәдалмаштә ышкә чоткыдылыкшым нимонарат ыш лүштарә? Моланжә палә: Ленин партий вуйлатымә почәш, ышкә ончылно шогышо задачижым тудо раш шинчән шөгән: пролэтариат дән шәмәр крәсаньыкын тушманьштым йөршәш сәнымәк вәлә Совет рәспублик шәмәр калыкын илышыжым сәйәмдаш лийәш. Тәвә сандәнак тудо нимә дәч лүддә, чыла йөсылыкым сәнгән пойан тушман кашакым Совет мландә гыч кожән лүкто. Чын, тудын вийан тыршымыжә арам ыш лий: граждан сөйыштө ончык ләктә, Октябр рэволюцышто сәнгән налмым тушман-влаклан ыш пу.

Йошкар армийын кугу пашаштыжә пашызә-влак, шәмәр крәсаньык вийын полшышт. Молан вара нуно ошо-влак вәштарәш шогалын, Йошкар армийлан уло вийышт дән полшышт? Моланжә палә: папазә дән шәмәр крәсаньык комунис партий-

ын чын корныжым, Йошкар армий-ын мо вэрч кучадалмыжым раш ужын шогышт. Адак Йошкар армий шэмэр калыкын армий улмыжым нуно раш палэныт. Сандэнак нуно Йошкар армийым ышкэ олаштышт, йалыштышт куанэн вашлийыч, тудын вийжым пэнгыдэмаш чот полшышт.

1918 ийыштэ Йошкар армий организовайымэ жапыштэ сыйын эн шучкылыкшо эрвэл ужашышкэ кучыныш. 22-шо йанварыштэ йапон прэмйэр мундур эрвэлнэ интэрвэнцэ нэргэн пэнгыдэ ойым лукто. Вара апрэль тылызыштэ Йапон командованьэ ышкэ дэсантшым Владивостокиш колтыш, тыгэ тудо интэрвэнцылан тунгальэ.

Антантэ кунштымö почэш 25-ше майыштэ чэхословак корпус (40 тужэм йэн) Совет влась ваштарэш кынъэльэ. Тыгэ чэхословак штик умылэш совет влась ваштарэш шогышо-влак чот талаштыч.

Май дэн ийуль коклашгэ чэхословак-влак Пензым, Челябинским, Ново-Николайевским, Петропавловским, Томским, Уфа ола-влакым сэнгэнналыч. Тэвэ тыгай шучко пагытыштэ эрвэлсэ фронтын Рэввойэнсовэгышкыжэ Ленин йолташ тыгэ сэрэн колтыш: „...Кизыт револьуцын чыла илышыжэ ик картыштэ шога: Озан—Урал—Самар фронтышто чэхословак-влакым вапкэ сэнгаш...“

6-шо августышто Ленин йолташ Высший Войэннэ Советлан эрвэл фронтым вийандаш шуда, тидлан вэрч касвэл фронтгыч йатыр частыым

эрвэл фронтыш кусараш ончыктыш. Тыштэ Троцкий йонгылыш корныш возың ыльэ. Тудо касвэл фронтгыч часть-влакым эрвэлыш ынэж кусарэ ыльэ. Комунис партий Троцкийын йонгылышыжым пэнгыдын руал пуыш.

Ленин вуйлатымэ комунис партий корным ончыктэн, пашам вктарэн шогымо дэнэ чэхословак-влакын сэнгэн налмэ олаштым Йошкар армий мөнгэш шупшын нальэ.

24-ше декабрыштэ Колчакын армийжэ Пэрмым сэнгэн нальэ да Вяткэ вэлыш сэнгэн кайаш тунгальэ. Пагыт уэш шучкэшгэ. Комунис партийын Рүдө Комитэтшэ Пэрм ола гутлаштэ пашам сайэмдашлан тушко Сталин дэн Дзержинский йолташмытым колтыш. Сталин йолташ вуйлатымэ почэш, тудо жапыштэ пушкыдэмшэ кумышо армийын фронтшо сайэмэ. Тыштэ Сталин йолташ уло вийжэ дэнэ, револьуцион пэнгыдылыкшэ дэн III армийын составшым йөршэш молэмдыш. Тыгэ тушман-влак ваштарэш крэдалаш кугу йөн ышталтэ. Сталин йолташ кумышо армийын вэлэ огыл, уло Йошкар армийын пашажым сайэмдымэ програмым тушакыштыш.

Тыштат комунис партийын моштэн вуйлатымыжэ, Сталин йолташын вийын тыршымыжэ, Йошкар армийын гэройлыкшо арам ышлий. 1920 ийын йанвар тылызыштэ Йошкар армий Колчакын армийжым йөршын шалалтыш.

Йошкар армий, эрвэлнэ гэройла крэдалмэ сэмынак, касвэл фронтыш-

тат, кэчывал фронтыштат, моло вэрэат вийын крэдальэ, чыла вэрэат тушманым тудо сэнгыш. Тыгэ граждандан сөй мучашкэ шү.

Мир жапыштэ Йошкар армийшкэ тэхник вийжым, Совет элын аралымэ пэнгыдылыкшым чот сайэмдаш тунгалэ. Совет республик озанлыкын чыла ужашыжат нёлталалт толмодэн пырля, мэмнан социализм элым аралышэ, вурсе вийан армийна кэчын-кэчын пэнгыдэм шөгыш.

Эн чотшо пэрвой вычийашлык планым ылышыш пуртымо жапыштэ тудо чот пэнгыдэм тольо. Тэвэ тидын нэргэн Йошкар армийын снжо Ворошилов йолташ комунисе партийын 17-шэ сйэздыштыжэ тыгэ ойлыш: „...1930 ийыштэ мэмнан йатыр кучэдалмаш йовна укэ ильэ, а мо улыжат тоштэмшэ да буржуаз армий-влакын сөйтэхникышт дэн таннастарымаштэ шагалйонан ыльэ...“ „...1930 ийыштэ, партийын 16-шо сйэздшылан мэмнан танк-влакат пэш шагал ыльэ... Кызыт мэмнан кызытсэ жаплан кэлшышэ танк-влак ситышынак улыт“.

Танк шотышто вэлэ огыл, моло

тэхник воружон шотыштат нашта тидын сэмынак шога.

Йошкар армийшкэ тэхник да ылыш шотшым гына сайэмдымашэш ок шогал. Тудо социализм ыштымэ чыла пашаштат вийан полша. Эн ончычак, армийшкэ пэнгыдэшколжэ коч тужэм дэн кнчалан тунэшмэ (грамытнэ) йошкар армийэц-влакым йамдылэн йаллаш, колхозлаш, фабрик-заводлашкэ колта. Нунэ тушто ончыл ударник лийын, пашам виктарэн шогат. Йошкар армий тоштэ армий сэмын шэмэр калык дэч ордыштэ ок шога, нунын дэн пырля ик ой дэн социализмым ышта. Папазэ дэн кресаньыкатшкэ йоратымэ армийжылан чот полшат, тудын дэн кылым кучат. Пионьэр-влакат йошкар армий дэч ордыштэ огыт шога. Школлаштэ, турлө кружоклаштэ сөй пашалан тунэмыт, шкэ кап-кылыштым пэнгыдэмдат, Йошкар армий дэн кылым кучэн, чот кэлшэн илат.

Палэ: тыгай армий туньамбалнэ нимогай пойан кугыжаныштат укэ, тушто лийынат ок кэрт.

Алэксандр Йандуш.

**Пионьэр-влак!
Большэвик партийын он-влакыш-
тын гэрой илышыштым тунэмза!**

Йошкар Армийын онжо—ВОРОШИЛОВ

Климэнтый Йэфрэмович Ворошилов 1884 ийын, 5 шэ фэвральшты Вэрхняй йалэш (ожнысо Йэкатэринослав губэрньэ) шочын. Ачажэ күртнӧ корно орол улмаш.

Изиж годсэкак Климентый Йэфрэмович шуко нэлым ужын. Ачажэ дэн аважэ пашадарым пэш шагал налын илэныт. Пашадар оксапт кочкашыштат, чийашыштат ситэн отыл.

7 ийашыжэ годымак Ворошилов йолташлан йӧсӧ илыш логалын. Шахтыштэ 10 ырший оксалан рудам пургэдын. 10 ийашыжэ годым ачажэ дэн ырлыа тудо помэшыкын вольыкшым күтэн. Варажым ик талук кулак дэн пашам ыштэн.

12 ий мартэ Ворошилов йолташ кнагалан моштыдымо кушкын. 1893 ийыштэ гына Васильёвысэ тӱналтыш школышко (зэмский

школыш) тунэмаш пурэн. Тушто кок ий тунэмын. Вара тунэммыжым

кудалтэн, завотыш пашам ышташ пурэн.

ЛУГАНКЫСЭ СЛЬЭСАР

1896 ийыштэ Ворошилов йолташ Алчэвскысэ завогыш пашазылан пурэн. Пэрвойжо мастэрскойышто тунэмын. Варажым сльэсарын полышыжлан пашам ыштэн. Пытаргыш жапыштэ кран машинистлан пашам ыштэн.

... 1898 ийыштэ Ворошилов вуйлатымэ почэш Алчэвск завогын чойн лэвыктымэ цэхысэ пашазэ-влак оза ваштарэш вастоватлэныт. Забастовко ик ой дэн лийын. Сандэнэ пашазэ-влакын йодмыштым озашт шуктэныт. Тылэч вара Ворошиловым полицэ арэстовайэн кум тылызылан тьурмаш шындат. Варажым Ворошиловым завод гыч луктыныт. Ворошиловым полицэ чот шэкланаш тунгалын.

Ворошилов кум ий Донбасыштэ пашам кычалын. Тидэ жап годым шахтэ дэн завогысо пашазэ-влакын илышыштым шэкланэн. Пашазын илышыжэ кэч куштат ик гай тома улмаш.

1903 ийыштэ Ворошилов йолташ партийыш пура. Варажым Лугансысэ большэвик комитэтыш сайлалтэш.

Тушто кружокым вуйлатэн йыштыштымэ погынымашлаштэ пашам ыштэн. Прокламацым возэн, пашазэ коклаштэ шаркалэн. Йыш савыктымэ типографийым почын.

1905 ийын, фэвраль тунгалтышыштэ Лугансысэ большэвик комитэт Гартман завогышто пашазэ-влакым чумырэн, забастовкым вуйлатэн.

Гартман завогыштак ийуль тылызыштэ кокымшо забастовко тарвана. Бастоватлышэ пашазэ умбак полицэ-

влак кэрылтыт. Жандарм отряд луйкалалаш тунгалын. Узгардымэ пашазэ-влаклан полицэ дэч утлашлан вудкоч лэкташ вэрэштын. Ворошилов йолташ полицэ кидыш вэрэштын, вара тьурмаш шындэныт. Пэл ий чоло тьурмаштэ шинчэн.

1906 ийын тунгалтышыштыжэ Лугансысэ большэвик комитэт Ворошилов йолташым партийын 4-шэ сйэздыш колтэн. Тидэ сйэздыштэ тудо Лэнин дэн пэрвой кана ваш лийын. Сйэзд гыч пюртылмэшкэ, Ворошилов кок кана финляндийыш оружийлан мийэн. Луганскыштэ бойэвой дружиным ыштылын, бомбо йамдылышэ лабораторийым шыпак почын.

ССЫЛКЭ ДЭН ТЬУРМАЛАШТЭ

1907 ийын, ийульышто Ворошиловым адакат арэстоватлэн, кум ийлан Архангэльск губэрнийыш колтэныт. Ворошилов йолташ сылкэ гыч лумым-вашталтэн шылын куржэш. Партий шудымө почэш Ворошилов йолташ Баку олаш кайа. Тушто Бакусо комитэтыш пурэн, Сталин, Шаумян, Джапаридзэ, адакмоло йолташ-влак дэнат пырлыа пашам ышта. Шыжым, Баку гыч каймэк, Пэтроградэш арэстовайэн, адакат йуд йымак колтат.

Тушто 11 тылызэ Архангэльск тьурмаштэ шинчэн. Варажым Мэзэн уйэздыш ик талуклан колтат гынат, сылкэ гыч куржэш. 1912 ийын октябр тылызыштэ тудым угыч арэстовайэн, Чэрьдвакский крайыш (йуд вэл Урал) колтат.

Сылкэ гыч Ворошилов йолташ 1914 ийыштэ вэлэ пюртылэш.

РЭВОЛЬУЦО ВЭРЧ КУЧЭДАЛ- МАШТЭ

1917 ийын, фэвраль рэволюцо кэчылаштэ Пэтроградыштэ кугыжам сұмырал шуат. Тунам Ворошилов йолташ салтак коклаштэ пашам чот ыштымыжэ дэн, Измайлов полкым кугыжа ваштарэш шогалта. Фэвраль рэволюцын пэрвой кэчылаштыжак Ворошилов йолташым Пэтроград совэтыш сайлат.

1917 ийын, март тылызыштэ партий шұдымө почэш Ворошилов йолташ Луганскыш кайа.

Граждан сарыштэ ышкэ войэвойлыкшым ончыктэн, тудо Луганскэш социалист отрядым чумыра. 640 коммунист дэн партийыштэ шогыдымо пашазэ-влак Ворошилов вуйлатымэ дэн Донбасым интэрвэнцын войскажэ дэч утара.

ПЭРВОЙ ИМНЬЭШКЭ

колчак, дэникин, йудэнич ваштарэш
кучэдалмаш

Капиталист дэн ош армийышт совэт Ушэмым авырышт. Сибир гыч Колчак гэнэрал, кэчывал йымач Дэникин дэн Врангэль, йүд йымач англичан дэн Йудэнич Совэт Ушэм үмбака кэрылтыч.

Франций дэн Англий нунылан полшым вийан пуэн шогышт. Дэникин армий, моло тушман армийат вийым налын, Йошкар армийым чактараш тўнгалыч. Дэникинын армийжэ Украиным, Орёл оламан наль. Моско дэч лишэмэ. Йудэнич армий Лэнинград (тунам Пэтроград ыльэ) дэкат шуо.

Пашазэ дэн шэмэр крэсаньык уло

вийыштым пыштэн, нунын ваштарэш пижыч.

Сталин йолташын инциатившэ дэн пэрвой Йошкар имньэшкэ ышталтэ. Ворошилов дэн Будьоный имньэшкым шуко чумырышт.

Ворошилов дэн Будьоный вуйлатымэ дэнэ Дэникин армийым Йошкар имньэшкэ шалата. Дэникин армийым шалатымэкэ ош польакым сэнгат... Шуко кучэдалмэкэ, Йошкар армий ышкэ куатшым ончыктэн, тушман армий кашакым Совэт мландэ гыч ұштылын лукто...

1921 ийын март тылызыштэ Ворошилов йолташ партийын 5-шэ ейэздышкэ сайлалтэ. Лачак тидэ жапыштэ Кронштадт востаньэ тўнгалэш. Кум ужаш гыч ик ужаш дэлэгатшым у фронтыш колташ ейэзд пунчалэ. Тидэ бойэвой дэлэгацийым Ворошилов йолташ вуйлатэн.

Тушман ваштарэш кучэдалмаштэ Ворошилов йолташ эн лўдмашан вэрыштэ вийан кучэдалын.

Эн сай крэдалмылан Ворошилов йолташ 4 йошкар знэмэ ордэным, адак пагалымэ бойэвой оружийым налын.

Фрунзэ йолташ колымэ дэч вара, 1925 ийын, ноябр тылызэ гыч сар дэнэ тэнгыз пашам ончышо калык комисарлан, адак Совэт Ушэмысэ Рэввойэн Совэт вуйлалтышылан сайлалтэ.

Ворошилов йолташ вуйлатымэ дэн Йошкар армий кўкшў тэхник дэн вийангыч.

Йошкар армий тўнбаштэ эн куатлэ, сэнгыдымэ армийышкэ савырынэн. 1929 ийыштэ Китай бандит-влаклан пэнгтыдэ отпор пуалтэ.

Мэ сарым ынэна ыштэ, капиталист кашак мэмнан умбак ышкэныштын танкыштым, аэропланыштым колтатгын, мэат сар үзгардымэ огына ул. Нунын танкышт ваштарэш—ышкэнан танкэ-влакым, аэропланыштан — аэропланым, нунын броньэвикеыштан—колонно дэн социалис броньэвикеыкым колтэна.

(Каганович.)

СТАЛИН ДЭН ПЫРЛЫА ЫШТЫШЭ ЙОЛТАШ

Ворошилов йолташ Ленинын чын тунэмшыжэ, Сталинын ұшан йолташыжэ.

1921 ий гыч кұрылтдэ Ворошилов йолташ партийын Рудё Комитэт члэнлан шога, 1926 ий гыч Рудё Комитэтын Политбүро члэнлан шога.

Ворошиловлан—Йошкар армийын онжылан—пионьэрсальут!

ДИМИТРИЙ ФУРМАНОВ

(1892 ий 7-шэ йанвар—1926 ий 15-шэ март)

„...Кэнэта вучыдымо йук шэргылтэ:
--Йолташ-влак! ура!.. ура!.. ура!!!

Цэп чытырналтын, винтовко-влакым пэнгыдын кучэн, куштылгын пытартыш атакыш чымэныт.

Ындэ казак пульэмот-влакын йу-кышт ок шофто: пульэмотчик-влакым

вэрэшыштак руэныт. Станцэ мучко йошкар армэйэц-влак шаулэн коштыт. Мүндүрнө пытартыш всадник-влак койыт...

Йошкар армий Сломихинский станцыш пурэн...“

Тыгэ Фурманов, „Чапайэв“ повэстыштэ Чапайэв дивизын Уральск фронтышто сэнэн каймыжэ нэргэн ойла. Тидым ышкэ ужын, Йошкар армийын активнэ крэдалшыжэ—Чапайэв дивизын комисаржэ возэн. Тудо кэч куштат эрэнчылно кайэн. Рэвольуцо паша вэрч крэдалмаштэ Фурманов примэрым ончыктэн.

Ты жап дэч (импэриалис сар дэч) кок ий ончыч шочмо мөнгышкыжэ—Ивановыш толын. Импэриалис сарыштэ санитарлан коштын.

Ивановышто рэвольуцион крэдалмашлан туныктышо сай учитьы-

лым—Фрунзэ йолташым ваш лийын.

Рэволюцэ жапыштэ Фурманов йолташ партий члэныш пурэн. Тудо Иванов ола партий комитэтын сэкрэтаржэ, гүбэрнысэ исполком члэн лийын. Самырык Совет кугыжаныш ышкэ тушманжэ ваштарэш кучэдалаш пижын. Ивановысо ткач (куышо)-влак эн сай ышкэ йолташыштым Уралский фронтыш колтат. Нунын дэнэ пырля Фурмановат кайэн.

Фронтышто Фурмановым Чапайэвын 25-шэ дивизыш комисарлан колтэныт.

Фурманов йолташ лүддымб партизан комисарлан—Чапайэвлан йошкар армийын дисциплинан командиржэ лийаш полшэн, тудын сознатбылныстышым, шынчымашыжым кэчын нёлтэн толын.

Тыжэчын Фурмановым Семирэчыш—Туркэстан фронтыш колтэныт. Тыштэ Фурмановлан Вэрноласэ контррэволюцион мьатэжэ ваштарэш пэнгыдын крэдалаш пэрнэн. Крэдалмаштэ ала мыньар кана

колымаш тұрышкө шуын. Но тудо йбным муын, колымал дэч углэн, тушман ваштарэш лүддэ кучэдалын.

Фурманов шарнэн, ышкэ днэвникэшыжэ тыгылай йошкарармэйэц, папазэ, кресаньык рэволюцион армийын вождышт-влак дэнэ ваш лимыжым возэн. Чыла ты возымаш-влакым Фурманов йолташ писатбыл сэмын кучылтын.

Граждан сар пытымэкэ Фурманов йолташ Москошко толын. Тунам тудым Йошкар знамэ ордэн дэнэ наградитлымэ. Варажым Фурманов йолташ возаш тунгалын. Тудын возымо кнагажэ—„Чапайэв“—Чапайэв дивизэ нэргэн, „Мятеж“—Туркэстан фронт нэргэн, „Дэсант“—Кубаньысэ нэргэн—граждан сар чаплэ гэройло жалын памьатникшэ лийын кодыч. Тидэ кнагам йоча, кугу йэн-влакат йбратэн лудыт.

1926 ийштэ самырык, 35 ийаш Димитрий Фурманов нэлэ чэр дэнэ колэн.

(„Пионерская правда“ гыч)

Рэдакцэ дэч: Фурмановын „Чапайэв“ дэн „Дэсант“ кнагыжым марлат кусармэ. Пионьэр-влак, лудын лэкса, „Чапайэв“ луман кином ончыза.

МАНЭВР¹⁾

Йүд йымал мардэж чот пуалын, оралдэ үмбалсэ лумын пурак сэмын ола мучко шалата. Йужгынамжэ пирэ сэмын урмыжын пöрт воктэч эрта. Мом гын тыгэ мардэж толаша? Түгö лэкшаш гайат огылыс.

Лэнин пусагысэ окна форточко кэнэта почылтын. Виш вэрым муын, мардэж погынымаш калыкым лүдыктышыла Лэнин пусагыш урмыж пура. Вара пушэнгэ, ош лэвэдышан оралдэ ойган йэнгла койын шогат. Тый, мардэж, ала ышкэ кугу вийэт дэн Лэнин пусаком лүдыктынэт? Укэ, тыйын тыршымэт—арам паша. Йошкар армыйым тый садак лүдыктэн от кэрт. Тудым йүштö ийгэчат, талэ мардэжат, шучко тушманат лүдыктэн огыт сэнэ. Тудо ышкэ шонымашым шуктэнак, шукта.

Мардэж шангысэ сэмынак олам лум дэн пүтыра, шкэ талэ вийжым ончыкта. Погынымашат шангысэ сэмынак вийан эрта. Политрук раш ойлэн пумо дэн манэвр нэргэн чыланат сайын умлэн налыч. Сандэнак йодмаш-влакат кугун ыш лий.

Йодмаш дэч вара йошкарармэй-эц-влак манэврыш йамдылалтмэ нэргэн шкэ шонымыштым йэша-рышт. Мускарачэ Мамайат тачэ

погынымаштэ чот ойлыш. Көдшо манэврыштэ лийшэ ситыдыман-влакым тудо мускара йылмыж дэн чараш лукто. Кум йэнгым тудо йөршэш йошкартыш. Титак пашам ончыктымо дэч вара тудо ончыклык паша нэргэн шогальэ. Вара ышкэ үмбакшэ тыгай обэзатэльствомнальэ:

„Рэдколэгийлан кугу паша шога. Взвод йэда „Бөвөй листоком“ луман... Мый ышкэмым ударниклан шотлэм, шкэнан взводышто газэт лукмо пашам шкэ үмбакэм налам. Тидын сэмынак ышташ Ильин дэн Васильевым үжам“.

Лэнин пусагысэ йүк-йүаным сово кырмаш вашталтыш. Кужун сово кырымашым Ильин дэн Васильевгына үстэл дэж лэктын шогалын чарэн кэртич.

Моло кунам шып шинчышэ Ивановат соцтагасымаш нэргэн ойлыдэ ыш чытэ. Иванов вэлэ огыл, чыланат ырмэ гай лийныт, шкэ паша ыштэн кэртмыштым ойлэныт, эрласэ манэврлан кайаш йамдэ улмыштым ончыктэн пунэшт.

150 йэнгыштэ чылаштан ойлаш эрык ыш лий. Пунчал дэн погынымаш пэтырналтэ.

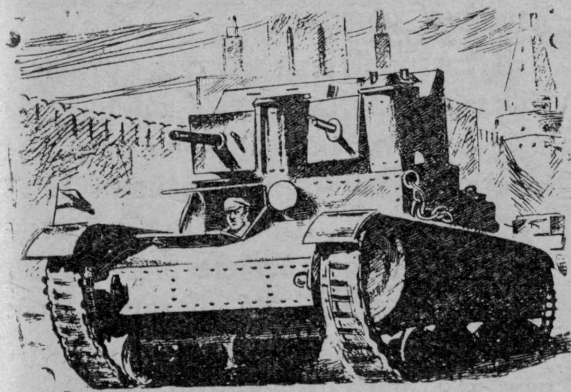
Йошкар армыйыш толмэмлан вич тылызэ тэмэ. Тидэ вич тылызэ жапыштэ 153 кэчэ вэлэ гынат, шуко ончык каймына раш койо. Шинчы-

¹⁾ Витэбск ола, 1932 ийыштэ лийшэ манэвр днэвник гыч.

маш шотышто вэлэ огыл, тазалык пэнгыздэмдымаштат кугын ончык каймаш уло.

Армийыш толмо почэш „марш“ дэн коштмаш путырак нэлэ ильэ. Пэрвой кана 10 мэнгэ кокласэ манэврым шоналтэмат, кызытат öрам.

... Шыжэ кэчэ. Мландэ күй дэнэ иктак. Йырым-йыр кылмэ рок комыла, йылгыж шинчышэ ий. Тыгай пагытыштэ мэ чыла вургэм дэн, уло пычал үзгар дэн, пүж вүд дэн капым мушкын, кандэ-влакым чактарэн, кугу курык дэк намийышна. Тыштэ сөй талэштэ. Пчал-влак чарныдэ лочкат, пульэмотат солэнак сола. Лач кавсэлэш гына мэмнан танкэ-влак кандэ-влакым курык вэс могорыш чымалтарышт...

Кастэнэ мөнгөш толшыла чыланат нойэнна. Мыйын эрдэ чытыдымын коршта. Варажым пыкшэ гына ошкылам. Ола лишкэ шушаш годым йыжын йөршэн пытыш. Шинчаштэм кандэ түс модэш...

Витэбск Бэлорусийын тунолажэ огыл гынат, начар ола манаш ок лий. Кум-ныл пачашан сылнэ пöрт-влак, вийаш кужу, күй вакшман урэмла, шургэн коштшо трамвай-влак олан түсыжым кугун ваш-

талтат. Чарныдэ кычкырчшэ паровоз дэн завод туньык йүкат олан көрго илышыжым раш ончыкта.

Кастэнэ ола урэм шкэ түсыжым чот вашталта. Түрлө түс кокла гыч сур түс утларак шинчаш пэрна.

Тачэ 9 шагат эр гычак ола урэмым сур түс лэвэдын, вүдла йога. Музык, муро, йол йүк ола урэмым шургышо шошо вүдыш савырэныт.

Пыл кокла гыч тэлэ кэчэ ончалын, лүнгалт эртышэ „штык чодрам“ мүндүрсө волгэнчэ гай койыкта. Ик төр тошкалт каймэ музык йүкым кэлыштарат.

Тидэ стрэлковый полк эрта.

Коклан-коклан күч дэн кү кокла гыч тул йыш шыжэн „йылт-йулт“ волгалтэш. Эрдэ воктэн пэнгыдын кэчышэ сабльэ-влакат мүндүркө волгалтыт.

Тэвэ тыгэ кавалэрий чыма.

Пушко-влак ош шовыч дэн лэвэдалтын, ышкэ вийжэ дэн калыкым öрыктарэн, кажныжэ 8 имнэ почэш шүдырна. Тэлэ мардэж пуалын ончылсо ош шовычым „луй-лой“ лүнгыкта. Шэнгэлсэ ош шовыч-влакат „мый шукын улына, вийнат кугу“—маншыла лүнгаалтыт.

Тидыжэ артилэрий нүшкэш.

Вуйжым күшкө нөлтэн, кавашкэ ончышо пулэмот-влакат калык шинчашкэ вигак пэрнат. Нунын коч кэчышэ патрон ташма „тушман йэропланым лүйаш йамдэ улам“—маншыла койын ончык кайа.

Тыгэ зэнитный часть манэврыш лэктэш.

Музык йүк, муро йүк, моло йүк коклаш йол шиждэ ончык кайа. Мо-

гырланат куштылго, кумылат күш нөлталалтын. Йолташ-влак үмбақ ончаламат, чылт өрам:

...Йэчэ, пычал, противогаз, патрон сумка, түрлө котомка-влак, кольмо, вүд, кочолок, кочкыш дән вургэм—нунын капыштым лэвэдыныт. Чыла иктэш висаш гын, крэмна огыл, пугымат вонча дыр? Кужу корныш нумал шуктышаш гайат огыл. Кузэ тыгэ?...

—Встать на лыжи!—командэ йүк шоктыш. Мэ чылан „кывэ-ково“ йөлэш йэчым чийэн йамдылалт шогална.

* * *

Кумда пасу. Тэнгэчсэ вочшо лум мүндүркө волгалтэш. Шола вэлым ош пасум кугу корно пүчкэш. Тэ-лэфон мэнгэ-влак ош пасушто мүндүркө палэмдалтыт. Йырым-йыр төр вэр. Тыгай сылнэ вэрым Витэбськ гутлаштэ шагал муат. Пэшкыдэмшэ лум үмбақ вочшо шыма лум йэчым шиждэ ончык колта. Кумыл шангысэ сэмынак нөлталалтын. Мо гын мыйым тыгэ куандарэн? Төр вэр дән шыма лум мо? Альэ сылнэ ийгэчэ? Укэ, тидэ огыл. Йошкар армийын сылнэ вийжэ мыйым тыгэ ыштэн. Мыйын йырэм: ончылнат, шэнгэлнат, өрдыштат, каваштат кугу вийым раш ужам. Армийыш толмо дэч ончыч тидым чылажымат мый йэнг дэч вэлэ колынам ыльэ. Ындэ тидым шкэ шинчам дән ужам, шкэат шташ полшэм.

„Йолташ командир, эр кэчэ вэлым йэроплан мэмнан вэлыш толэш“—кугырак капан йошкарармэйэц мэмнан командирлан увэртарыш.

Тидэ Николайэв йолтан, войска кайымэ годем тушманш йэропланым шэкланышэ.

Командир йолташ эр кэчэ вэлыш ончалын, йэчыжым чотырак чымэн талын кайаш тунгалыэ. Мэат тудын почэш коддэ кайэна.

Мардэж ваштарэшна пуалын, командирын ойжым мэмнан пылышыш кондэн пурта:

—Тушман йэроплан дән кучэдалаш лүмын пульэмот-влак, адак пушкат улыт. Тыгай пульэмотым „зэнитный пульэмот“. маныт Йэроплан 1000 мэтр дэч күшкө огыл гын, пчал дэнат тудым куштылгын лүйаш лийэш...

Мэ тидын нэргэн ончычат тунэмынна. Тачэ командир адак уэш мланна шижтара.

Шүргым йүштө мардэж пүчкэш. Коклан пыл лонга гыч койшо тэлэ кэчэ лум үмбақ возын, шинчам йымыктара. Йырым-йыр мэмнан корпус шарлэн. Шола вэлым кугу корно дән №—артнолк ош шовыч лонгаштэ кайа. Мэ йөлэшкэ-влак чылан йэчэ дән, пасу мучко кумрад дән пэчэ гай койын кайэна.

Ик йошкарармэйэц йэчэ корно дэч өрдыжыш лэктын, шүштыжым ачалаш төчэн шогылтэш. Тидэ—Иванович. Тудын тачэ вэлэ огыл, кэч кунамат паша кыдаланжэ могай гынат энгэк лийэш. Тудо кызыт мартэат „айда йөра“ койышыжым күдалтэн ок кэрт. Йошкар армий „айда йөра“ чытэн ок кэрт, тудлан сайын, жапыштэ ыштэн шуктымо күлэш. Тэнгэчэ чылан йэчым да молымат йамдылэныт. Ивановичат йам-

дылэн, йамдылымыжэ гына шот шукташ вэлэ лийын.

Мый ышкэнан взводишто эн ончылно кайэм. Ивановичым мый вэлэ огыл, молат ончылтэн кайышт. Пытартыштэ улшо йолташ Ивановичын йатыр шэнгэлан кодмыжым ужын, тудын пчалжам ышкэдэкшэ нальэ.

Витэбск вэлым йэроплан тўшка мэмнан ўмбач эртат. Эр кэчэ вэлысэ шкэт пөртшө йэропланат мэмнан тураш толын эркын пөрташ тўнгалэ. Тудын вич лукан йошкаргыжэ „тэмдам аралышэ йэроплан ўлам“ маншыла койэш.

Ончыч взвод командирын йўкшө шоктыш. Тудын отдэлэнысэ командир-влак дэч бойэц-влакын кодымышт нэргэн умлэн нальэ.

— Мыйын чылан улыт, иктат кодын огыл—пэройсо отдэлэнын командиржэ ваш мутым пуыш.

— Мыйынат тугак!..

— Мыйын Иванович йолташ гына, ижэ поктэн шуэш!

— Мыйын чылан ик төр кайат,—нылымышэ отдэлэнын командиржэ йэшарыш.

20 километр шэнгэлан кийэн кодо. Уло вургэм дэн, пчал ўзгар дэн чылт каныдэ, тыгай кўчык жапыштэ 20 километрым кайымаш—кугу наша.

— Малышаш вэрыш шумэш ындэ пэш торак огыл—командирын йўкшө шоктыш. Эрла эр гыч настүплэнэ лийшаш, а тачэ марш гына эртаралтэш. Тидым тэ шкэат пэш раш шинчэда.

Пионьэр-влак, Йошкар армийын илышыжэ нэргэн кызыт толшо йошарармэйэц дэч йодса.

Ударницэ

4 кыдэжан йоча пийэс

(Мэдвэдэво школ илыш гыч)

Койышланышэ-влак:

1. Анок— пионьэркэ, чолга, сай тунэмшэ, 14 ийаш.	6. Зойа,	} Пионьэр, тунэмшэ-влак, 13-15 ийаш.
2. Тачана— Анокын аважэ, 38 ийаш.	7. Оксина,	
2. Илья— Анокын ачажэ, 40 ийаш.	8. Ана,	
4. Микывыркува—пошкудо йэнг, 65 ийаш.	9. Горбунова,	
5. Изибайэв— Географий дэн туньктышо, 25 ийаш.	10. Шулдякова,	
	11. Морозов,	
	12. Горлова,	
	13. Кудрявцев,	

1-шэ КЫДЭЖ

Пөрт көргө. Ёстэл. Йыр олымбал. Конга лукышто тулвондо. Пырды шыштэ шагат кэча. Пырдыш воктэнэ кок-кум сүрэт пыжыктымэ. Кэчэ йэда могай урек лийшаш, Анокын возэн пыжыктымэ росписанийжэ кэча. Пөртыштө иктат укэ. Анок ышкэт малэн кийа. Пырдыжыштэ кэчышэ шагат кандаш гана „дон дон“ пэрыш. Анок помыжалтэ. Кидшым күйкыла нёлталын каньыштэ да „пурт“ киньэлын шогальэ.

1-шэ кончымаш

Анок. Шукат малшым аман. (Шагатым онча). Нымат огыл, тачэ каныш кэчэ... (Вара йыр ончыштын) мо иктат укэ мо?... Куш кайэныт?... Малмэ вургэмэм почкалдэн пурышаш. (Портышкэмым, мыжэрым чийэн, вуйышкыжо шовычым пыштышат, малмэ вургэмжым погалтэн, тугө лукташ

түнгалыэ. Аважэ пурымым шижат, „пурт“ лийын, омса воктэлан шогальэ).

2-шо кончымаш

(Анокын аважэ—Тачана толын пурыш).

Тачана. Эй, шала-вуй-й, мом толашэт? Ындэ ситыдымыжлан кудо вэчыш лэктын малнэт мо? Кылмэн каварэт!

Анок. Тэлым тугө кө малаш кайа? Ушэт укэ мо? Вургэмым почкэн пурынэм. Вургэмыштэ пурак погынэн. Пурак—мэмнан тушман!

Тачана. Э-э, ындэ пэш ару лийат... Госпойин суйэн, тол, лэк (мыскылен воштыл аважэ омсам почэш).

Анок. Айда, мом койдарэт! Вургэмьсэ пуракым кэчэ йэда почкымо сай паша огыл ужат? (Анок вургэмжэ дэнэ тугө лэктын кайа).

3-шо кончымаш (Тачана ышкэдак)

Тачана. Ужат, могай шытирка!... Альэ нэржым кугыртылэш, ый, тунэмшэ огыл ужат. Мэ ожно кнагалан тунэмын огынал гынат, илэн улна... Эй, томаша, ындэ тундэн мо шотым муат. Альэ изи вэлэ, кугум туныкта. Ала могай пайар вэл-эс, кугум туныкта огыл ужат. (Шуйалтэн ойла) Тудын ой почэш пörтым аруын кучыман, таракан ынжэ ли-ий, күмыж-совла посна лийжэ, окнам эртак эрыкташ, окнаштэ сат лийжэ. Ужат, Отлашкин куват кушто-о. „Ожно помэшык күва тыгай ильэ манын авам ойла ыльэ“. (Лукушто шинчышэ вэдырам нальэ). Вүдым нумал кондышаш. Тэвэ ачажэ толэш гын, чай шындашат укэ. (Лэктын кайаш тунгалэш. Анук вургэмжым нумалпура) Э-э, садэ ару суйынэт толэш аман, пуро-пуро. (Коран шогалэш. Анук пурымэкэ лэктын кайа). Анук пурымэкэ лэктын кайа.

4-шэ кончымаш (Анук ышкэтын).

Анук. Ой, тидэ авайым уэш пужэн ыштэ-эт, ок лийыс. Пörтым ончо: нимо арулык шотат укэ-ыс. (Малмэ вэржым төрлатыл шында) Авайым туныктэн ойлэм, тудо сыра, вурса. Ачай гын, нимат тыгай огыл. Тудо мыйым пэш йöралта. Арун илаш төчымэмлаң эрэ мөктэн гына ойла. Чу, альэ авайат ынглэн налэш, тудо тунэмдымэ йэнг. Эркин-эркын тэвэ тудын тыгай койышыжым вашталтэм. Тудо кызыт тыгэ гын, вэскана культурно илаш тунгалэш. (Выныкым вүд дэн

нөртыш. Кувар үмбакаат ала мыньар гана пүргальэ. Вара окнаш мийэн фортычкым почмэкэ пörтым үшташ тунгалэш... Комака лукысо түрлө торым чык-ландарыш. Выныкшым пыштэн, ночко шовыч дэнэ үстэл үмбалым, олымбалым арун үштын шындыш. Вара ош кукшо шовычым налын, окнам үшто). Тэвэ тыгэжэ урэмыш ончалашат йандар. Авай мыйым „суйэн да суйэн“ манэш. Суйэн огыл, ындыжэ студэнт пörт гайак койэш... ындэ шүргэмым мушшаш. (Шүргө мушмо атэ дэкэ мийэн, пүйжым эрыкташ шүргыжым мушкаш тунгальэ. Мушкын пытарышат, шүрго шовыч дэн үштэш). Шүргө шовычэмаат шэмэмын улмаш. Тачэ каныш. Модаш мийэн толмэкэ мушкаш күлэш. (Шүргө шовычшым сакэн ала могай кнагам үстэл үмбака шарэн пытышат, ончалын, ончалын физкультурный упражнэным ышта. Пörт покөрөк сәлд т гай тан шогальэ. Вара кок кидшым шаралтэн колтыш, уэш туртыктарыш, адак ончыкыла ик канаштэ шуйалтэн шогальэ. Вара тарванэн кнагэжым ластыклен шогальэ. Кидшым шаралтэн, тörшталтэн кок йолжым торэн шогальэ. Вара ик канаштэ тörшталтэн йолжым йыгырэ ыштэн шогальэ. Кидшымаат тунмак тундэн вачэ үмбакашэ ынтыш. Вара адак кидшым, йолжым ик канаштэ шаралдыш. Тыгэ чүчкыдын тörштылаш тунгальэ. Ышкэжэ „атэ два!“ „Атэ два!“—манэш. Тыгэ тörштыл шогымо годым ик канаштэ омса почылт кайыш. Анукын аважэ пурэн шогальат, өрткышö гай лийын, кыдычшэ вүдан вэдра волэн возо, Анукат „чурик“ лийын шогальэ. Аважым öрын тура онта).

5-шэ кончымаш (Анук дэн аважэ).

Тачана. Эй, уштымо пий! Уштымо пий! Ындыжэ моткоч, мотко оч!

Ындыжым чылт орышыч-ыс! (Вэдыражым шындэн окна дэкэ мийа). Ончо, эсегыл, окнам почын шындэныс! Мо пэш тый вольнаш кайэнат?! Тый тудлан йөршө олдэн толашэн кий. Тудо окнам почын, орэн вэлэ кийа. (Форточкым „лоч“ түчын шындышат, вэлмэ вүдшым үшташ тўнгальэ).

Анук. Авай, тый йочтылыш лийат. Тидэ нимогай орымо паша огыл. Тыгэ эрдэнэ кэчэ йэда упражнэнийым ыштэт гын, кап-кыл таза лийэш.

Тачана. (Койдарэн) Э-э, сандэнэ тый пэш тырлэнат аман! Ончэм: „кө тыгай шуар гай таза кайа“ шонэм. Тудо Ильан Анук огыл ужат.

Анук. (Книшкажым погэн пыштышыжлэ). Эх, авайжат, тый нимат от ыглэ. Арун илымэ, кэчэ йэда эрдэнэ фортыккыжым почын, пуракым эрыктымэ сай паша огыл ужат?

Тачана, (Конта лукыш кынчала дэкэ мийшыжлэ). Тыштэ адак мом ыштыл кийэнат? Мушкылтыш вүдэм чылт ош шуным оптэн локтылын пытарэнат-ыс!

Анук. Ош шун мо-о. Прошок дэн пұым эрыктэнат. Кэчэ йэда нұм эрэ эрыктэт гын, пұ таза лийэш! Тэвэ ужат, мыйын пұэм могай ошо. (пұжым шырэн Анук ончыкта).

Тачана. Ийала пұэтым ит шырэ! Йумо тазалыкым пуа гын, пұ таза лийэш. (Кынчылам шүдыраш шинчэж).

Анук. „Йумылан ұшанэ-э“. Йумылан ұшанэн илымэт дэн, тэвэ пұэт дэч посна кодат. Кызытат „пұэм коршта“ манын коштат. Тидэ

вэт, чыла арулык укэ гыч лийын. Арун илэна ильэ гын, таза капан, таза пұан лийына ильэ.

Тачана. Сита, сита! ит карэ. Кычкырмэтым колмэм ок шу!

Анук. Авай, молан эртак мый дэнэм толашэт?... Вара могай осал напам ыштэнат гын? Укэ-ыс! Эрэ сай паша вэрч тыршэм огыл мо?... Тэвэ пөрт көргым ночко вынык дэн ұштын шындышым. Ыстэл ұмба-лым, олымбалым ночко шовыч дэн ұштын налым, окнам кукшо шовыч дэн ұштынам. Адак мо күлэш?... Ойло... Мо шып шинчэт?... (Ик магал шып шинчат).

Анук. Ындэ тэвэ пөрт пырдыжым ош кагаз дэн ошэмдэм. Ачайат тидэ ойэмлан кэлпа. Тудо тэвэ, Лэнин, Сталин портрэтым, адак түрлө сүрэтым кондаш лийэ.

Тачана. Сита, сита! Ит йынгысэ! Кызыт мыйын шыдэм вэлэ! Орадыла тёрштылмэтым ужымат, тыйым ындэ ужмэм ок шу! (Адак шып лийыт. Тидэ жапыштэ Анукын йолташ ұдыржө Горбунова толын пурыш).

6-шо кончыманш

(Нунак да адак Горбунова)

Горбунова. Анук, айда мунчалташ!

Анук. Йөра, кайэна! Вара толмэкэ урокым йамдылаш тўнгальна.

Горбунова. Эрла могай урок лийэш? Мый мондэнамат.

Анук. Тэвэ уна, расписанийым ончо. (Коктынат Расписанийым ончат)

Горбунова (лудэш). Матэмастик, физика, химийа... (Лудмыжым чар-

ныш). Анук, мунчалтэн толмэкэ, физикыштэ задачым шотлаш полшэт вэт? Мый рашак ыглэн омыл.

Анук. Молан ом ыглыктарэ, ыглыктарэ-эм. Йолташлан полшаш күлэш.

Горбунова. Анук, айда ында чий, мунчалташ кайэна.

Анук. Кайышна! (Мыжэрым чийаш тўналэш).

Тачана. Кочшаш годым окўдыш коштман огыл! Тэвэ ачат толын шуэшат, кочкаш тўнална.

Анук. Мый шуко ом шого. Мунчалтэн толмэк кочкам.

Тачана. Уна, кынчыла шўдыраш күлэш. Ожно тэмдан гай улмына годымак, мэ пэш талын кынчылам шўдырэна ыльэ. Ваш-ваш кынчыла шўдыраш шинчаш коштына ыльэ.

Анук (мыжэрым чышыжла). Тэ ожно кынчылам шўдырэн кож кўр гай тувыр дэнэ коштын улыда. Тэвэ уло мушым кугыжанышлан пуэн, ош клэнкор тувырым чийаш тўнална.

Тачана. Альэ тый мыскылэт! Шала вуй! (Кынчыла вондым нёлталын). Тэвэ, тэвэ пуэм, ончо! Пэрэм! (Ышкэ ок пэрэ, Анук лэктын кайаш тўналэш. Тачана йопкаргэн кынчыла вондым нёлтэн, омсаш куржын мийыш. Лач тидэ жапыштэ Анукын ачажэ—Ильа пурэн шогалэш).

7-шэ кончымаш

(Нунак да Анушын ачажэ).

Ильа. Мом йоча дэн толашэн кийэт?!

Тачана. Уна, шўдырэтым кучаш ок лий! Ындэ йолагайыш лэктын пытэны-ыс.

Ильа. Кузэ йолагайыш? Нимат ом ыглэ...

Тачана. Тый от ыглэ, тый купе ыглэт. Тый ышкат йоча гай лийнат! Уна, кынчыла шўдырышаш го-дым, пөрийэнг йоча гай йэчэ дэн мунчалташ кайа огыл ужат.

Ильа. Чарнэ! Тый эрэ тыгай улат! Ыглэн налдэ тотылэт (Ануклан) Анук, айда кайза-кайза, модса! Тудо орадыланэн арам вурса. (Анук дэн Горбунова лэктын кайат).

8-шэ кончымаш

(Ильа дэн Тачана).

Тачана. А-а, мый орадэ! Мый кузэ орадэ? Тыйым пукшо, йўктө—догарэтым тэмэ, ўмбалэдым чиктэ! Адак ўмбачшэ орадэ манат?!

Ильа. Чарнэ, чарнэ!

Тачана. Ом чарнэ! Тый Анукым вольнаш колтымэт дэн пужэнат! (Кынчыла вондыжым нёлталэш). Тэвэ шыдэм дэн пэрэм!

(Шовыч).

2- КЫДЭЖ

Школ клас. Ёстэлла, пўкэнла-влак. Клас покшэлнэ доска шого. Пырдыжыштэ тўрлө сўрэтла, лозунг влак пыжыктымэ. Класыштэ иктат укэ.

1-шэ кончымаш.

(Анук сумкам сакэн пура, сумкажым партыш пышта).

Анук. Иктат укэ аман? Мыжэрэм кудаш пуршаш да, пашалан пижшаш. (Мыжэрым кудаш пура). Тачэ мый дэжурный улам. Доскам ўштын йамдылышаш (Доскам ўшташ тўналэш). Ай, шовычшо кукшо

аман. Кукшо шовыч дән пурак
 түргалтәш. Пурак—мәмнан тушман!
 Нөртән нурышаш. (Шовычым нөртән
 пура. Доскам үштән шындыш). Ын-
 дә йамдә! Ындыжым үстәл-вла-
 кым сайынарак—төр шындылаш.
 (Үстәл влакым шүкәдылын шындыләш.
 Шүкән влакымат төрлатыльә). Ындә
 сай лийә. Чыла порадекә. Чу...
 кызыт иктат мәшайкалышә укә...
 Кумышто литәратур кас лийәш.
 Литәратур касыштә мәмнан пага-
 лымә нөрт Шабдар Осыпын почә-
 ла мутым мыланәм лудаш пумо.
 Сайрак тунәмшаш. Түшка калык
 ончылно вожылмашыш пураш ынжә
 лий. (Почәла мутым тунәмаш пижәш.
 Кидшым лүшкәдылыне-лүшкәдылын
 ләш тунәмәш).

Трактыр.

Кәнгәж кәчын ик әрдәнә

Акрат гөдсо Марий йал.

Ожно колдымо йүк дәнә

Мо пуламыр? мө тугай?

Йыр-ваш калык пәш сөла.

Пожар йөрташ ләкшә гай

Куржыт, ваш-ваш тўкалат.

.....

 Ончәм...

Урәм корно дән

„Көтыргө“

Тыртыш,

Шәнгәк шикшым шүлалтән

Күртнө йүкын урмыжәш...

.....

 — Толәш! Толәш!

— Әх әк, кайа вәт, Васлий тап?

Тыгай улмаш трактырәт?

(Гидә жапыштә Зойа, Токарәв, Пә-
 трова шыман толын пурән шогальыч.
 Анукын тунәммыжым шып колышт
 шогат).

Токарәв. Ну, Ану-ук, ай-йай
 кәртат.

Анук. (Кәнәта нувын могорыш
 ончал колта). Ай, пуремыдам кузә
 ыжым шиж? Вара кузә, лудмәм ләк-
 тәш?

Зойа. Әй, тыйын кәч кунамат
 ләктәш.

Анук. Ләктәш гын, йөра-а. Ка-
 лык ончылан сай лудын пуаш шо-
 нәм. Зойа, тый почәла мутым тунә-
 мынат мо?

Зойа. Тунәмынам да альә ушәш-
 тараш вәрәштәш.

Пэтрова. Анук, тәнггәчә матә-
 матик дән каймыдам умылтарән пу-
 йан. Мый тәнггәчә столовойшто дә-
 журный лийнам, умлыдә кодынам.
 (Пэтрова матәматик кнагажым луктын
 шарән пыштыш).

Анук. Тол, умылтарәм. Йолташ
 умлыдә кодшо ынжә лий. (Пэтровам
 умылтараш тўналәш. Ойлән-ойлән пәш
 умландара. Молат йара шинчышә укә:
 лудшыжо лудыт, возышыжо возат—
 чылан пашам ыштат).

2-шо кончымаш

(Изиш лиймәкә Оксина, Гәрасимова,
 Ана, Морозов толын пурат. Чылават
 куанамыла койыт).

Оксина. Ой, пәш онгай! (вош-
 тылыт).

Анук. Ида лүшкө, паша ышташ
 мәшайәда!

Гәрасимова. Анук, Морозов
 пәш онгайым ыштән. Ой, пәш онгай!

Зойа. Могай онгайым ыштәнәт,
 Морозов?

Морозов. Колыштыда мо? Ойлэм!

Иктэ-вэсэ. Колыштына-колыштына! Ойло-ойло! (Чыланат шыи лийыт, ойлымым вучат)

Морозов. (Клас покшэк лэктын шогалын ойлаш тўнгалэш). Мый тэнггэчэ канымэ кэчым йандар йужышто мунчалтымыла Нольа чодыра дэк йэчэ дэн мийышым. Чодыра тайылым „йужж“ мунчалтэн волэм ильэ, вик оргаж коклаш! Оргаж коклаштэ мэранг улмаш! Мэранг мыйын йўмак! А мый мэранг ўмбак! (Чыланат воштылыт). Мэранг мыйын йэчэ йўмалнэ „пыльт-пыльт“ чумэдыл кийа-- пыйырнэн. А мый мэранг ўмбалнэ, оргаж коклаштэ, лумышто кийэм. (Воштылыт). Мый чылт брым. Мом ышташ?!... Тойам дэн шурэн пушташ гын, чаманышым. „Чу, тидэ мэрангым кучэн нангайышаш“-- манын йошкар галстукэм шў гычэм рудышымат, шэнгал йол дэн ончыл йолжым кылдышым.

Йўк. Ушкалла пидыч ужат? (Воштылыт).

Морозов. А-а, чылт ушкалла! А вуйжым, йўмад пэнчакум куда-шын, пўтырэн шындышым. Вара мөнггө кондышым.

Калинина. Талэ пычалзэ улат ужат? (Воштылыт).

Анук. Кызыт тыйын илышэ мэрангэт уло?

Морозов. Уло-о! Кызыт мөнгыштэмак, пёртыштө кудалыштэш.

Оксина. Тудо мэрангым ужалаш, альэ шўшкылаш шонэт.

Морозов. Укэ-э-э! Шўшкылаш гын, тужакак пуштам ильэ.

Токарэв. А вара мом ышташ шонэт?

Морозов. Мом ышташ шонымэм палыза?

Анук. Мый палэм!

Морозов. Мом?

Анук. Школыш пуэт: Шкөл пэлэн ашнаш тўнгална.

Морозов. Вот, палышыч! Мый тудо мэрангым школыш пуэм. Школышто ашнаш тўнгалына. Вара тудогым ышта, шуко лийэш. Школыштына кролик вэлэ огыл, ындэ мэранымат шараш тўнгалына!

Анук. Молодэс, Морозов! Айдыза Морозовым кўш нөлтэна?!

Чыланат. Айдыза! (Чыланат кўш нөлтат)

Морозов. Сита-а! Адак пуракым киньэлтэда!

Гэрасимов. Айдыза, ындэ мыжэрнам кудаш пурэна. (Мыжэран-влак чыланат кудаш пурат).

Анук. Ындэ шыпланыза! Урокдам тунэмза. (Анук адак Петровам умландараш тўнгалэш. Молат книшкашым кучэн шинчыч. Лудшыжо лудыт, возышыжо возат).

3-шо кончы маш

(Горлова толын пурыш. Тудын почэш Кудрәвцэв да мойын лўшкэн куржын пурышт).

Анук. Чуза, эркынак пураш оклий мо?

Кудрәвцэв (Онгарэн пеләштымыла шыргыжам). Вара мо-о лийэ-эш.

Зойа. Мо лийэш огыл, урокэтым тунэм. Тачэ йодышташ тўнгалыт.

Кудрәвцэв. Ладноо! (Книшкажым „лоп-лоп“ луктын пышта).

Анук. Ай-ай, Кудрәвцэв, книш-

катым молан тыгэ кучылтат? Чылт турыжын пытарэнат-ыс!

Кудрәвцэв. А тыйжэ мо пәш йандарын кучэт?!

Ана. Чынак, Анук кнагам арун жуча. Адак Зойа, Оксина, Морозоват тэвэ могай сай кучат. Кнагам шинча сэмын арун кучымо нэргән жутырымынам мондэнат мо?

Кудрәвцэв. Кө мондэ-ән!

Зойа. Мондэн от ул гын, сай жучо! Кнага мланна вэлэ огыл, молыланат тунэмаш күлэш лийэш.

Кудрәвцэв. Күлэш гы-ын.

Морозов. Кудрәвцэв, молан эрә торэш ойлыштат? Тый пионьэр улат? Талнэт туныктән ойлат, а тый эрә торэш мурэт!

Кудрәвцэв. Тыйжэ, коклаш пурышо тараканла коклаш ит пуро-о!

Анук. (Кудрәвцэвым түслән онча).

Кудрәвцэв. Мом ончэт? Мыйым ужын отул мо?

Анук. Пырдыж воктэлнэ тэвэ мо кэча, палэт?

Кудрәвцэв. Соцдоговор. Вара мом адак каласынэт?

Анук. Соцдоговорым палэт гын, шлышыш пуртышаш вэрч молан от кучэдал?

Кудрәвцэв. Как-так укэ?

Анук. Конэшнэ укэ. Тэвэ 12-шо пунктышто-- „кажнэ тунэмшэ ышкәнжым арун кучаш: кужу ўп дән, лавра шүрган, лавра пылышан кошпаш огыл“—манын возымы-ыс. А тыйын шүргэт, пылышэт адак лавран!

Горлова. Кидшат тунгыр вэлы-ыс.

Токарэв. Кудрәвцэв, тачэ адак мушкын толын от ул? Тый тыгай

койыпэт дән ышкәнән ўмбақ налмэ обэзатэльствынам күрлат!

Кудрәвцэв. Кузэ күрлам? Мотачэ мушкын толнам ыль-ыс. (Шокш мучашыжым шүвылтән ўштэш).

Зойа. Мо пырысла шүргэтым мушкат? (Молышт ха ха-ха воштылын колтышт. Кудрәвцэв вожыльо: чэвэрга, опэмэш).

Токарэв. Эй, санко-ом, арулык нэргән пионьэр сборышто мом кутырэн улына ыльэ? „Арулык вэрч чот кучэдалаш, чот шэкланаш“—манын улна ыльэ-ыс!

Ана. Тудлан мынбар гана ойлымо, мутым огэш колышт.

Токарэв. Огэш колышт гын, лавра шүргө гычшэ „лоч“ совэн пушаш, вара колыштэш! (Чылан воштылыт).

Анук. Укэ, соваш ок йөрө. Пионьэрлан тыгэ ышташ сай огыл. Пионьэрлан сознатэльнэ лийман. Мутым огэш колышт гын, пырдыж газэт коч вожылтарыман!

Чылан. Вожылтарэна, вожылтарэна-а!

Горлова. Газэтат ок полшо гын, пионьэр сборышто лончылән налына...

Токарэв. Правильно!

Кудрәвцэв. Чуза, чуза, ида! Эрла товат сайын мушкын толам.

Анук. Эрла огыл, тэвэ РОКК уголок пэлән вүд, шовын уло. Мүшкын тол! Шовынжо аптэк шкапыштэ.

Кудрәвцэв. Йөра, йөра (лэктын кайа).

4-шэ кончыманш

(Кудрәвцэв дэч посна).

Морозов. Кудрәвцэвым буксырыш налам. Тудым эскэраш тұна-

лам! Укэ гын, тудо мэмнан обэза-
тэльстыым кўрлэш.

Чылан. Правильно! Чын.

Токарэв. Ну, ындэ шыпланыза!
Заниматлэна. (Чылан пашаш пижыч.
Лудшыжо лудыт, возышыжо возат—
иктат йара шинчышэ укэ).

5-шэ кончымаш.

(Кудрāvцэв шўргыжым мушкын пура.)

Кудрāvцэв. Ида вурсо, ындэ
сай мушкым.

Ана. Во-от, эрэ тыгэ мōнгō гы-
чэт мушкын тол. Ындэ заниматлэ.
(Изиш лиймэкэ звонок йўк шоктыш).

Анук. Айдыза утрэникыш! Ко-
ридорыш вашкэ! Класэш иктат ида
код. (Чыланат лэктит).

6-шо кончымаш

(Коридорышто йўк) — Смирно-о!...

— Утрэникым почмашэш шотлэм.
Эн ончычак Анук дэн Зойа ышкэ-
ныштын возымо „Совэт школышто“
лўман мурым муралтэн пуат.

(Муро йўк шэргылтэш).

Эрык совэт школышто

Шукын мэ тунэмына.

Марий, руш, чувашыжэ

Пырля пашам ыштэна.

Уло вий дэн погынен

Проголым тошкэна!

Тунэмме планым тўрысньэк

Илышышкэ пуртэна!

Тўрлō мэр пашамат,

План почэш ыштэна.

ЦК'а лукмо пунчалым

Илышышкэ пуртэна.

(Сово кырымаш шэргылтэш).

Йўк. Ындыжым руш класыштэ
тунэмшэ Угольникова С. Г. Чавайн
возымо почэла мутым лудын пуа.

(Лудэш).

Йошкар тистым кўш нōлталт!

Шэмэр муро чот йонгалт.

Колхоз пасу шэргылтэш,

Шэм чодыра сургалтэш.

.....

Йўк. План почэш пытыш, кōн
увэртымаш уло.

Йўк. Мыйын уло!... Литэратур
газэтыш да сылнэ мутан журналын
матэриал-влак ок ситэ, возыза! Со-
дор шукташ кўлэш.

Йўк. Адак кō увэртара?

— Мый увэртарэм: — Тачэ урок
дэч вара отряд сбор лийэш.

— Ындэ мый увэртарэм! — Мый
тэнггэчэ тидэ школышто 5 тэнггэ ок-
сам муынам. Кōн йомын гын, мый
дэкэм толза!

— Кō адак увэртара?... Укэ гын,
утрэникым пытарымашэш шотлэм...
Смирно-о! Шагом марш!...

(„Пионьэр“ мурым муралтэн, колидор
йыр савырнэн ышкэ класышкышт
пуат).

Эрык шочшо мэ улна,

Эрык мурым мурэна:

Йошкар тистым лойгыктэн

Ончык писын кайэна;

Ужара гай чэвэргэн,

Пэлэдалын шогэна.

Йолташ-влак, айста, ончык!

Ончык, ончык лэктына!

Ший сорла дэн чōгытнам,

Кўшкō, кўшкō нōлтэна!

Поро Лэнин коч'йна

Мэмнан поро йолташна.

Тудын ойжым раш шукташ

Мэ эртак тōчэна.

Эрык илышым ышташ—

Эрэ йамдэ улына!

.....

7-шэ кончыман

(Тунэмшэ-влак уроклан йамдылалт шинчыч. Книшкам, тетрадьым да мойын йамдылэн пытышт. Старосто Зойа учот тетрадьшэ почэш кӧ толын, толдымым отмэчайа).

Зойа. Онтроп тачат толын огыл.

Гэрасимова. Тудо эрэ урокым кода. Тудлан лийын мэмнан класын кызытат 3% прогул уло.

Анук. „Прогулым иктымат ышташ огыл“ манмэ обэзатэлыствынам Онтропак кӱрлэш. Тудым пионьэр сборышто пэнгыдын кутырэн налашна вэрэштэш.

Иктэ-вэсэ. Чынак, кутырэн налман. Онтроплан лийын шкэнан класын чапнам волтыман огыл.

Морозов. Тэвэ 6-шо „А“ класын 1,5% вэлэ прогулышт уло. Нунын дэч Йошкар знамым налаш тыршаш кӱлэш.

Иктэ-вэсэ. Правэльно-о!

Горлова. Клас гыч класыш коштыктымо Йошкар знамэ вэт, мэмнан класыштэ ыльэ. Прогул лиймэ дэн 6-шо „А“ класыш вончыш.

Токарэв. (Ала могай кагазым кушкэд ұлык шуэн колтыш)

Анук. Токарэв, кагазым молан ұлык кушкэд кычкэт? Класым арун кучымо нэргэн кутырмынам мондэнат мо? Погэн нал!

Токарэв. Чу, йонгыш шушым (Кушкэд кышкымэ кагаз ластык-влакым погэн вальэ... Изиш лиймэкэ 2-шо звонок йӱк шоктыш. Тунэмшэ-влак шыпланэн шинчыч.

8-шэ кончыман

(Туныктышо Изибайэв толын пурыш. Тунэмшэ-влак чыланат рӱж шогалын, „Поро кэчэ лийжэ“—манын иканаштэ

пэлэштышт. Туныктышат „Поро кэчэ лийжэ, рвэзэ-влак“—манын рвэзэ-влак ваштарэш мийэн шогальэ).

Изибайэв. Рвэзэ-влак, кодшо урокышто ССРУ-мын мландэ ұмбалсынжэ нэргэн лончылэн пытарышна. Тачэ ындэ ушэштарэн лэктына... Шулдякова, картышкэ лэк-йа.

Шулдякова. (Карт дэкэ мийэн шогальэ).

Изибайэв. ССРУ-н мландэсынжэ ышталтмэ нэргэн ойлэн пу.

Шулдякова. Йэвропо ужашыжэ ССРУ-н пэш кугу тӧр лапка вэр. Вэрын-вэрын кӱкшӧ вэр-влак улэдаг.

Изибайэв. Мутлан картыштэ ончыктэн пуйа.

Шулдякова. (Картыштэ ончыктыл ойлаш тӱнгальэ). Мутлан: тэвэ Срднӱэ Русский кӱкшака, тудо Йулым, Днэпрым, касвэл Двинам ойрэн шога. Тыштэ йӱд вэл увал. мул воктэнысэ кӱкшӧ вэр мулын пурла сэрыштыжэ, тудо Ульяновск ола гыч Сталинградышкэ шумэш шуйна...

Изибайэв. Пытарышыч мо?

Шулдякова. Пытымэ гай. Чу, адак Доньэцкий кряж уло. (Картыштэ ончыкта).

Изибайэв. Шулдякова, вэрышкэт шич.

Шулдякова. (Вэрышкыжэ мийэн шинчэ).

Изибайэв. Кӧ адак йэшарэн пуа?

(Зойа, Анук да мойын кидыштым нӧлталбыч).

Изибайэв. Казакова Анук, картыштэ ончыктэн ынлыктарэн пуйа.

Анук. (Карт дэкэ писын мийэн

шогадьбат, картыштэ ончыктылын чолган ойлэн ыглыктараш тўнгальэ). Шулдьакова ойлэн ыш пытарэ. Тудо тэвэ (картыштэ ончыкта) Кольско-Карэльский кристалан массивым ушэшат ыш нал. Тыштэ пэш шуко тўжэм ий ожно Скандинаво-русский манмэ лэдник эртэн каймэ вэр. Ты лэдник йўд-кас гыч, кэчывал вэлыш нушкын волэн. Кольско-Карэльский массив кўан гранитан эл улмаш. Лэдник кэчывал вэлыш нушкын воымыж годым, ты курыкым куралын коркалэн волэн. Кызытсэ жапыштэ пэш шуко кэчывал вэлышкыла шуйнэн шогышо йэр-влак улыт. Тыгак, лэдник пэш шуко кў кандар-влакым кэчывал вэлышкыла волтэн... Чыла тидэ лэдник эртымым ончыкта. Варажым...

Изибайэв. Казакова, чын каласышыч. Сита, ындэ вэсэ каласа, шич.

(Анук шинчэ)

Изибайэв. Горлова, варажэ кузэ? каласэн кэртат?

Горлова. Варажым, Йэвроп ужаш ССРУ-н кокла кутлаштыжэ Морэннэ облась уло. Тудо кокла Урал гыч тўнгалын, Бэлорус ССР коч эрта. Морэннэ облась лэдник волтымо шун, ошма ора йыран гай чумыргэн кодма гыч лийын. Кумышыжо—ССРУ-н кэчывал вэл тёр вэр ужашыжэ уло, тидэ тёр вэр „льос“ манмэ пород дэн лэвэдалтын.

Изибайэв. Чын. Горлова, шич.

(Горлова шинчэ) Кузнэцова ындэ Прикаспий лапым ончыктэн, кузэ лиймыжым ойлэн пуа.

Кузнэцова. Мый ом палэ.

Изибайэв. Молан от палэ? Мондэнат ужат? От палэ гын, сай колышт, тэвэ Калинина Зойа ыглыктарэн каласа.

Зойа. Прикаспийым лапката Волга вўд Каспий тэнгызыш йогэн пурымо кутлам, шукужо пурла вэрым налын шога. Прикаспий лапката кумдыкым ожно тэнгыз вўд лэвэд шогэн, кызытсэ жапыштэ салма гай тёргына вэр. Тэнгыз пытымэ дэн тыштэ шуко шўнчал шынэн, шэрэ вўд укэ, чылт шўнчалан. Тэвэ мутлан, кугу гына Эльтон дэн Баскунчак шўнчалан йэр улыт. (Картыш мийэн йэр-влакым ончыкта). Ожнысо тэнгыз пундаш олмэш, касвэл Сибир лапката лийын. Ты лапката тэвэ (картыштэ ончыкта) Йэнист энгэр дэн Урал курык коклаштэ. Тушто тыгак йэр-влак шуко улыт.

Изибайэв Палэн каласышыч. Вэрышкэт шич. (Зойа шинчэ). Кузнэцова ыглышыч?

Кузнэцова. Ыглышым.

Изибайэв. Во-от ыглышыч гын, йёра. Ындыжым эрвэл Сибир мландэсын дэн ССРУ-н курык-влакым ушэштарэн лэктына. Морозов, карт дэк лэкйа.

Морозов. (Карт дэк лэктын шогаляш).

(Шовыч).

3-шо КЫДЭЖ

Школысо клуб. Ёстэмбалнэ кнага, газет, журнал-влак кийат. Рвэзэ-влакын канышышт—кужу пэрэрыв. Иктэ-вэсэ

лудыт. Йужышт шахмат дэнэ модыт. Иктат йара шинчышэ укэ. Коридорышто модшо, воштылмо йўк шокта.

1-шэ кончымаш

(Кудрāvцэв шыргыжын толын пура)

Кудрāvцэв. Ай-ай, шокшо кочкышым чот кочкын шындышым. Мүшкырэм чылт пуди гай лийэ!

Анук. Чу, ит ружгө! Лудаш мэшайэт. Кузэ кочмэтымат ойлэт-ыс. Кочкын тэмыч гын, звонок лиймэш иктажым луд. Тэвэ у кнага, „Пионьэр йүк“, газэт-влак толын.

Кудрāvцэв. Лудаш пурышымыс! (шинчын лудаш тўнгалэш).

2-шо кончымаш

(Оксина пурэн шогалыт, эркынрак Ануклан ойла).

Оксина. Анук, садэ у модышэтым туныкто-йа. Тўшкан модын ончэна. Рвэээ-влак тыйым шўдат.

Анук. Йбра, йбра. Айда модына, (Анук дэн Оксина клуб гыч лэктыч).

Морозов. Ну, ындэ лудын ситыш. Мыйат модаш лэкшаш (лэктын кайыш).

Анук илымэ сурт. Пёрт тўс тошто гыч вашталтын, плакат, сўрэт, потрэт-влак пижыктылмэ „Пўым эр кас эрыктэ“, „Пўйым шинча гайак аралман“, „Пёртым арун кучаш“, „Лавра—мэмнан тушман“, манын возымо лозунг влакым пижыктылмэ. Кажнэ кэчын могай урок лийшаш, Анукын возэн пижыктымэ респисаньыжэ кэча. Пёрт кўргө йырым-йыр ару. Окнаштэ сат-влак шинчат. Окна шовыч, шўргө шовыч, радио, пырдыж воктэнэ Анукын изи шкапшэ уло, шкапыштэ тўрлө-тўрлө кнага влак улыт. Анукын аваже ала мом угрэн шинча.

3-шо кончымаш

(Гэрасимова лыжган толын пурыш)
Гэрасимова (эркынрак) Модын ситыш. Ындэ газэтым лудшаш. (Газэтым лудаш тўнгалыэ. Чылан шып лудыт. Коридорышто модмо йүкышт шокта).

Анукын йүк. Во-от, тэвэ кидтам ындэ ваш кучыза. Покшэлсэ йын йырэн ончычак „Пионьэр“ мурым муралтэн савырна. Вара мурэн чарнымэкэ, покшэлсэ йэн шонымыжым луктын шогалта, ынлышта?

Иктэ-вэсэ. Ынлышна, ынлышна!

Анук. Айдыза, ындэ тўнгална! Раз... два... три...

(Мурат).

Мэ улына пионьэр,
Совет кылын йочажэ,
Тўнья шэмэр калыкын,
Комунистын игыжэ.

.....

(Изиш лиймэкэ звонок йүк шокта)

Морозов. Звонок! Ну, ындэ урокыш кайышна! (Чыланат урокыш кайаш тарванат).

Морозов. Ай, изиш модын ыжна шукто.

ШОВЫЧ.

4-шэ КЫДЭЖ

1-шэ кончымаш

(Анук школ гыч тунэм тольо. Сумкажым ишыш сагыш)

Тачана. Тэвэ ўдырэм школ гыч тольо. Мүшкырэтат шужыш дыр? Пыштэн пукшышаш (шўр пышташ тарвана).

Анук. Авай, кызыт ом коч. Эн ончыч йандар йужышто шўлалтымыла йэчэ дэн савырнэн толам.

Тачана. Кочмэкэт кайэт, ўдрэм. Анук. Укэ, кочмо почэш йэчэ

дэн кайаш огэш йөрө, тазалыкым локтылаш лийэш.

Тачана. Тугэжэ ышкэ палэт.

А н у к. Авай, мый шуко ом кошт, сэчас толам (кайа).

2-шо к о н ч ы м а ш

(Изиш лиймэкэ шонго кува толын пура)

Кува. Тачана шэшкэ, кутырэ-эт? Ышкэт вэлэ улат мо-о?

Т а ч а н а. Ышкэт вэлэ улам. Марийэмжэ колхоз правлэныш кайэн. Ыдрэм школ гыч тольо да мунчалташ кайыш... Акай, тэвэ тэмбак шич.

К у в а (йыр ончалын). Шэшкэ, мо пэш чоткатан илаш тўнгалынат? Чылт кантор пёртла вэлэ койэш-ыс.

Т а ч а н а. Эй, акай, мый дэчэм тыгэ пэш ок кой. Ыдрэм тыгэ чаткатан илаш ок толашэ ужат. Мыйымат тудо тўрлө сэмын арун илаш туныкта.

К у в а. Чынак, удырэтым мыйат шижап тўнгалынам: ушан, шотан удыр кушкэш.

Т а ч а н а. Йөра ындэ ик шот дэнэ. Ик кэчэ шинчыдымэ вэрч пэш шуко вурсышым да, изиш йонгылыш лийнам улмаш. Тыгэ у сэмын, арун илаш туныктымыжо пэш сай. Изи гынат, мыйым пэш шуко туныкта. Тэвэ, лудын-возэн ом мошто ильэ. Жап лиймэ годым возаш, лудап туныктымыжо дэн, ындэ изиш лудын, возэн моштап тўнгалнам.

К у в а. Тыгэ туныктымо нэш сай. Тэвий саманыштэ кнагалан моштыдымылан сай огыл. Лудын, возэн моштымо нэш сай паша... Шэшкэ, мут ок пытэ, мый ик сомыл дэжэ

толынам: садэ көршөкэт йара гын?

Т а ч а н а. Йара, йара, наигайэ (көршөкым кувалан кучыкта).

К у в а. Акай, мый дэкэмат кутырэн шинчаш мый (кайаш тарвана).

Т а ч а н а. Мый шуам, тыгэ кутырэн шинчаш ышкэ тол.

К у в а. Мый толам (кайа).

3 - ш о к о н ч ы м а ш

(Изиш лиймэкэ Анукын ачажэ—Илья папкым кучэн пура).

Т а ч а н а. Ачажэ, мо шуко шогышыч?

И л ь я. Правлэныштэ колхоз доходым пайлэн пытарымэ нэргэн кутырышна. Тачэ, кажнэ колхозниклан паша ыштымэ кэчэдаржэ почэш доходым шотлэн пытарашэм күлэш (мыжэржым кудап сагыш).

Т а ч а н а. Тугэ, тугэ... Ачажэ, мушкырэтат шужэн вэт?

И л ь я. Укэ-э. Кочкын кайэнам ыльыс (кнагажым погэя үстэмбак пыштыш. Шэршотшым налын, шотлап тўнгалы. Ватыжэ ала могай вэс сомылка пашам ыштап тўнгалы).

И л ь я. Аважэ, „кб мынбар пашам ышта, тунар доходым налэш“—манын погынымаштэ кутырымына чынак лий. Тэвэ Горлов Тмапийын 260 кэчэдаржэ лэктэ.

Т а ч а н а. Чынак, тудо шонго гынат, пашам пэш талын ышта. А Наталын мынбар лэктэш?

И л ь я. Наталын... (чот кнага гыч ончалын шэршот дэнэ шотла). Тудын 75 вэлэ.

Т а ч а н а. Тудыжо... пашажымат йынган ыштымэ сэмын ышта-ас. Пэш йолагай удрамап.

4-шэ кончы маш

(Анук толын пура).

А н у к. Ай-йай, сай мунчалтышым! Ачай, йэчим налын пумэт пэш сай! Ну йаклакан кайа! (Мыжэржым жудашэ). Мэ тунэмшэ-влак вашкэ йэчэ дэн учашаш тўнална Тидэ йэчэ дэн учашаш лэкташ лийэ-эш.

И л ь а. Лийэш гын, йбра-а, ўдырэм.

А н у к. Авай, ындэ кочка п пыштэ! (Кидным мушкэш тўналэ)

Т а ч а н а. Ўдырэмлан пыштышааш. (Кочка гыч к чышым кўмыжэш пыштэн, ўстэмбак кондэн шындыш). Ачажэ, кнагатым изиш ёрдышкырак жорандэ.

А н у к (кидным ўштын, кочкаш шинчэш). Ачай, мом шотлэ-эт?

И л ь а. Колхозник-влакын мынбар доход лэкашым шотлэм.

А н у к. Пэш сай паша. Авай, тэжэ кочкын улда мо?

Т а ч а н а. Кочкын улна, ўдырэм.

А н у к. Авай, тачэ матэмастик дэнаг отлично отмэткым налым. А химий дэн хорошо.

Т а ч а н а. Молодэс улат, ўдырэм, тыгэ кўлэш, чот тунэм!

А н у к (кочкын тэмэ да умшажым мушко, кидным шўалтыш) Ну, ындэ изиш эрлалан урокым йамдылшаш. (Сумкажым ишкэ гыч налын ўстэл дёрыш шинчэ). Эрла могай урок лийэш? (возэн пыжыктымэ росписаньыжым онча) Так, эрла матэмастик, историй, физика, мар. литэратур... Тыгэ, изиш физик дэн повторитлышаш (заниматлаш тўналэш. Ачажэ пэш шотла, аважэ кўмыж совлам погэн пэш мушкэда).

И л ь а. Мо... ок лэк-ыс.

А н у к. Мо ок лэк, ачай?

И л ь а. Ўдырэм, процентым шот-

лэн пуйан. Колхозник-влакын паша ыштымыштым процент дэн шотлэм да, шотлэн мошташ ок лий.

А н у к. Сэйчас! (Ачажын учот кнагаж гыч ончалын шэршотым „лоч-лоч“ кышкэн пэш шотла. Ачажэ йывыртэн ончэн шинча).

А н у к. Тэвэ, ачай, процент-влакэт лэктыч. (Ачажым ончалын йывыртэн процентым ончыкта).

И л ь а. Молодэц улат, ўдырэм! Кэртат

А н у к. Чу, радио дэн мом кутырат, колыштына вэт, ачай!

И л ь а. Йбра, мыйат колыштам.

А н у к. (Радио шурурым штэпсэлыш чышкыш). Радио шокта.

Р а д и о й ў к. Колыштса, ындэ пытартышлан ударницэ Казакова Анук нэргэн лудын пуэна.

Т а ч а н а. Ўдырэм нэргэн ойлат-ыс!

А н у к. Чу! (чылан колыштыт).

Р а д и о г ы ч. Ударницэ Анук 7-шэ класыштэ тунэмэш. Пионёркэ, чыла прэдмэт дэн отличнэ да сай тунэмэш. Шэнгаж шўдырнышө йолташ-влакланжэ полша. Тўрлө мэр пашамат отличнэ ышта. Канымэ жапым моштэн эртара. Тўрлө модышым понэн лүктэш. Модышым организовайа. Тўрлө кнагам, газэтым да мойын лудэш. Лудын палэн налмыжым йолташ-влакланжэ, ача-аваланжэ ыңлыктара. Адак жапшө улмыжо годым колхозланат тўрлө пашаштэ полша. Чыла тунэмшэ Анук гай ударницэ лийман...

Т а ч а н а (куанымыжэ дэн ала мо шинчажэ „пыч-пыч“ лийэ. Анук ўдыржым мийэн вўчкалда). Эх, Анук

ўдыржат! Мый тыйын сай пашатым шуко маркэ палэн омул вэт. Мый тунэмдымэпычкэмыш ўдрамаш ул-мэм дэн икэчэ шуко гана вурсэ-нам. Тидэ арам, йонгылыш ыштэ-нам. Ындэ, ўдырэм, ончыкшат мо шўдымэтым, туныктымэтым ушыш налын шукташ тўнгалам.

А н у к. (Аважым кид гыч кучэн).

Авай, ачай, мый тунэммаштэ, мбнгыштэ, арулык вэрч кучэдал-мэмлан, адак тўрлэ мэр пашаштэ вий шутымо сэмын полшэн шогымэ-мланд а чыла прэдмэт дэн сай тунэм-

мэмлан ударницэ лўмым налынам! Ончыкыжо утларак ышташ тўн-лам! Ударницэ лўмым нигунам ом-мучыштарэ! Авай, мый тыйым кна-галан утларак туныкташ тўнғалам. Колхоз папаштэ тыйат сай удар-ницэ лиймэтым вучэм!

Т а ч а н а дэн

И л ь а (коктынат). Тугэ, ўдырэм, тугэ!

И л ь а. Улан колхозник лийына. Культурно илэна!

Шовыч вола.

Осмин Йыван

Журнал нэргэн муро-влак

1

У тўрлэман тувырэм
Чийалал коштмэм вэл шуэш.

„Пионьэр йўк“ журналэм
Кэчын лудмэм вэл шуэш.

2.

Кунам ломбэм пэлэдэш гын,
Тунам пакчам сөраса.

У журналым лудам гын,
Шўмэм пэшак куана.

3.

Ой, йолташэм, ышкат шинчэт,
Вўдшын кузэ йогымыжым.

Ой, йолташэм ышкат палэт,
Журналын пайдажым.

4.

Олык чара мөрыжым
Кўйын шумыжым вучэна...

„Пионьэр йўк“ журналжым
Лэктын шумыжым вучэна...

5.

Кок куэжэ ваш шога да
Лышташыжэ ваш модыт.
Журнал дэн ваш лийына да
Шўм-кылнажэ ваш модыт.

6.

Кушташ мыйэ лектам гын,
Кидэм вэлэ шаралтэм.
Журналым йөралтэн мый
Калык коклаш пэш шарэм.

7.

Вурыс йўкан гармоньжым
Айста сайын шоктэна.
Сылнэ журнал „Пионьэр йўк“-шым
Айста чылан налына!

Чойа рывыж, пирэ, маскэ, адак ош онан пырыс игэ нэргэн

(ЙОМАК)

Илэн ыльэ чока почан, чойа рывыж. Тудо йужгынам чывигым, адак лудигымат кучэн кочкын. Кольам куча гын, кольамат кочкэш. Тыгэ тудо чодраштэ илэн.

А пöргыштö ош онан пырыс игэ илэн. Кугу, күжгö, йаклака пуван. Тудо ик кана ик көршак шöр үмбалым кочкын. Садлан тудым озажэ сурт гыч поктэн луктын

Пырыс сырымыж дэн чодрашкэ кудалын. Альэ тудо чодраштэ вимомат огэш палэ. Почшым күшкö нöлтэн, чытырэн шога.

Изи кож-вож йүмач чодрасэ кольа кудал лэктат, „Кö тидэ тыгай? Нигунамат тыгай звэрим ужын ом ул“,—манэш.

Пырыс тудын ойлымым кольат, сэйчас тушко тöптэн—тудым руалтэн кучыш.

Тидым чойа рывыж ужын. Тудлан ош онан пырыс игэ пэш кэлшэн: тудо пэш йытыра, пушкыдо пуван, огэшат шужо, кочкашыжэ кольа-влакым кучэн көргэш. Мыланэм тыгай озам муаш ыльэ!—Пырыс, пырыс игэ, мылам марийлыкэш толат вэт?, манын пырыс игэ дэч йодо.

— А мовара, тодам, —маньэ пырыс.

...Вара нуно пырля илаш тўналыч. Коктынат гульайаш кайат,

адак чодрашкэ түрлым вангэн кучаш коштыт. Кушко рывыж кайа гын, пырысат тушкак кайа. Ышкэтын кошташ коктынат лұдыт. Вэт чодраштэ илаш, конгамбалнэ ырыктэн киймат гай огыл.

Пырысым пирэдэнэ маскат шижныт. Нунылан рывыжын марийжым ужмышт шуын. Нуно түрлө сэмын кутырат:

— Ойлат, тудо тэмшэ.

— Значит, тудын вийжат шуко.

— Ойлат, тудо пэш йаклака пуван.

— Кö тудым пала, могай звэр?

Пожалэ тудо пуштэшат.

А пирэ дэн маскалан тудым ужмышт пэш шуын. Вара нуно тыгэ шонэныт:

Лудо үшкыжым шүшкылына да нунын дэкрыак пыштэна, а ышкэжэ тушкак шылына. Рывыж мариж дэнэ гульайаш кайа гын, шылым ончаш прогалдэ огыт эртэ, тунам вара мэ рывыжын марийжым ужына, могайрак звэр, палэн налына.

Йöра, шонымышт сэмын үшкыжым шүшкылынат пыштышт. А пирэ оргаж йымак пурэн возо, маскажэ пушэнтгэ вуйышко күзыш.

...Тэвэ ындэ рывыж дэнэ марийжэ гульайаш лэктыныт. Көнэта пырысын пылшыжлан укш тарванымэ

„шрок“ да „шрок“ пэрна. Пырыс тушко тѳрштыш. Пирэ пырыс дэч лўдынат, тужэч тѳрштэн возо. А пырыс лўдмыж дэнэ маска кўзымѳ пушэнгэ вуйышко кудал кўзэн. Пирэжэ лўдмыж дэнэ пушэнгэ воктэкэ возынат, ырлэн кийэн. Тидэ йўкым пырыс колын эшэ кўшко да кўшкѳ кўза. А маска игыжэ шонэн: „Тудо пирым пуштынат, ындэ мыйым пушташ кўза вэт“—шонэн пушэнгэ вуйгычын „бух“ тѳршта.

Ала кузэ лачак пирэ ўмбаке тѳрштэн. Пирэ пызыралтын, а маскажэ кўшыч тѳрштымѳ дэнэ колымэшкак сусыргэн.

А чойа рывыж чока пушкыдо почшым шогалтэн, ышкэ марийжэ нэргэн кума-влакшэ дэкэ мийэн тыгэ моктанэн:

—Мыйын марийэм пирым да маскамат пызырэн пуштын. Адакшым ўшкыжымат шўшкылын.

Тидым пырыс колынат, пушэнгэ вуй гыч волэн, пундыш вуйышко кўзэн, почшым шогалтэн, тыгэрак мурэн:

Мр-р мр-р-р-р-р! Мйа-ау, вот мый! Мый дэчэм вийан чодраштэ ик йанлыкат укэ.

*Рушла гыч Йамблат Йаныш
кусарэн*

КАНИКУЛЫМ МОШТЭН ЭРТАРЫШНА

Шольымын сэрышыжэ

Эн ондак изай, талнэт пионьэр салам! Тый, Ивук изай, палэт дыр? Мый тэний ындэ 5-шэ класыштэ тунэмам. Тидэ мланэм пэш кугу сэ-нгымаш да уло кумыл дэн куаны-маш.

Мэат моло школ сэмынак 1-шэ йанвар гыч 15-шэ йанвар мартэн канышна. Канаш каймэ дэч ончыч мэмнан зачот лийэ. Зачот пэш сай эртыш. Мый тэвэ тыгай отмэткэ-влакым налынам: марий йылмэ дэнэ пэш сай, матэмадика—пэш сай, гэо-графий—пэш сай, йэстэствознаньэ—пэш сай, руш йылмэ да моло прэд-мэт-влак дэнэ сай. Сайын тунэммэм-лан мыйым школ совет пөлөклэн. Пөлэклан йол йэчым (коньким) пуэн. Мый куанэнам. Адак пырдыж газэтэшат „Сэмыонов Сэргэй удар-ник, тудо—сай пионьэр“ — манын моктэн возэныт.

— Ну, Сэмыонов Сэргэй, тунэм-шэ-влак тўшкан погынымаштэ кузэ тунэммэт нэргэн йоча-влаклан ка-ласэн пуэт вэт?—манын Соловьёв мыйын шинчам йоратэн ончалын' шыргыжэ. Тудо мэмнан Марий-Ку-жэр пэлэ кыдалаш школын дирэк-тыржэ.

— Йёра, ойлэм,—манын, мыйат кёнышым.

1934 ий 29-шэ дэкабрь. Эр. 5-шэ класыштэ тунэмшэ-влак тўшкан по-гынымашышт. Дирэктыр, адак физ-

культур дэнэ туныктышо Пётыр Йаковлэвич каникул жапыштэ мош-тэн эртарымэ нэргэн умландарышт. Йоча-влак йөралтэн колыштыч. Мы-йат кажнэ мутыштым ыглашак тыр-шышым.

Туныктышо-влак ойлымэкэ мый, ышкэмын моштэн тунэммэм нэргэн тыгэ ойлышым:

Пионьэр йолташ-влак! Туныктышо-влак пумо пашам мый эрэ жапыш-тыжэ шуктэн шогэм. Урокушко са-йын йамдылалтын толам.. Тунэмме-годым Мэтрий сэмын толашэн жа-пым ом йомдарэ. Тидым тэ раш палэда. Туныктышо-влакын мутшым моштэн колыштам. Канымэ жапым моштэн эртарэм. „Йамдэ лий“ га-зэтым, журналым да мойын лудам. Газет, журнал—тунэмаш кугун пол-ша. Лудын палэн налмэм йолта-шэмлан ыглыктарэм. Почэш шў-дырнышө-влакланат полшэм. Мланэм пумо мэр пашамат жапыштэ шуктэн толам. Школышто арулык вэрч, школ пого аралымэ вэрч вийан кредалын шогымэм ышкат ужыда. Йолташ-влак, тэат мыйын сэмынак сай удар-ник лийза!—манын ойэм кошарты-шым.

Мыйын сэмынамак Кудрашов Ми-кальэ йолташэмат ойлыш. Тудланат пөлэким пуэныт. Ударник. Тудо 3 прэдмэт дэнэ пэш сай да моло прэд-мэт дэнэ сай отмэткым налын. Ми-

калэ—класыштына класком, а мый—
вожатыйын полышкалышыжэ.

Үндэ каныш нэргэн сэрэм. Сай
канышым. Мэ йоча-влак дэнэ, йэр
үмбалнэ лумым куэн, йол йэчэ дэнэ
мунчалташ ийым почна. Ийжэ пэр-
вой козыран ыльэ.

— Айста вүдым кышкэна! Вара
козыражэ төрлана. Мунчалташнат
сай лийэш,—Микалэ ойым лукто.

— Чын, онгай вэт. Вүдшым вүд
лакэ гыч луктын кышкэна,—манын
Микалын сай ойжым пэнгыдэмдэна.

Вара Виктырмыт дэчын вэдрам
луктын, лумым куымо вэрышкына
вүдым кышкышна. Эрлашыжым пэш
куанэн мунчалташ тўналына... Мы-
йын пөлэклан налмэ йол йэчэм пэш
йаклака. Мунчалташ гы-ын, ой сай.
Тудо ший гай „йыл-йол“ вэлэ йол-
гыжэш. Тўшкан мунчалташ пэ-эш
сай. Садлан эрэ тўшкан мурэн-му-
рэн мунчалтэна.

Кастэнэ газетым лудынам. Сүрэт-
лымэ тэтрадьэшэм тўрлө сүрэтым
сүрэтлэнам. „Йамдэ лий“ газетыштэ
„шорыкйол пайрэмын осалжэ“ нэр-
гэн возымо ыльэ. Тудо возымым
авый дэн акайлан йўкын лудын
ынлыктарэнам.

Ивук изай, ындэ мый гармоньы-
мат чот шоктэн моштэм. Ик кана
школышто „мўкш“ мурым шоктэ-
нам ды-ык, эх, чыланат совым куа-
нэн кырышт. Үндэ ачыйлан кугу
гармоньым налыктэм. Шокташ адак
чот тунэмам.

Изай, мый пэлэкыдалаш школыш-
то пэш сай тунэм лэknэм. Тидым
шуктэмак. Вара туныктышылан ту-
нэмаш кайаш шонэм.

Вот, тачэ (15 йанварыштэ) тунэ-
маш тўналынна. Тунэмаш сай. Куа-
нэн тунэмам. Канымашым моштэн
эртарышна. Тунэмаш у вий лий.
Ончыкшат сайын тунэмаш тўналам.
Чэвэрын, изай.

Тыйын шольэт *Сэмьонов Сэргэй.*
М. Кужэнгэр пэлэ кыдалаш
школ, Морко район.

* * *

Тыгэ уло кумыл дэнэ куанэн, шо-
лымын сэрышым пагалэнак лудым.
Комунис партий вуйлатымэ дэнэ
совэт школышто тунэмшэ-влак на-
укын тўнжым лончылэн у поколэ-
нэ кушкыт.

Музуров Ивук.

ИИВ. № 28

Рэдактыр—Рэдколлегий. Литрэдактыр К. Корьяков. Тэхрэдактыр А. Н. Сэменов.

Погаш 1935 ий 13/II, пэчатыш 5/III пумо. Мароблит № 1. Тираж 1200 экз. Заказ № 16.

Кагаз күгыт 72×105/16. 2,25 пэчет лист, 2 автыр лист. МарГИЗ-ына I-й типографийжэ,
Йошкар-Ола, Совэт урэм, 56.

Ц 9 27

Акшэ 50 ыр.

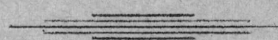
Н | Мар. ж.
1-3а

**1935 ийлан „Пионьэр йүк“ журналлан
подпискым ыштыза**

журнал ак:

- Ик ийлан . . . 6 тэнгэ
- Пэл ийлан . . . 3 тэнгэ
- Кум тылызылан 1 тэнгнат 50 ыр.
- Ик тылызылан 50 ыр.

**Ик пионьэрат, ик тунэмшат „Пионьэр Йүк“
журнал налдэ ида код**

**ПОДПИСКЫМ
РАЙОНЛАШТЭ ПОШТЫШТО, ПИСМОНОСЭЦ-
ВЛАК ДЭН ЫШТЫМАН.**

